

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Eva Drobná

**Ústavně právní souvislosti se zákonem č. 143/1947 Sb. zákon o
převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů
na zemi Českou**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jindřiška Syllová, CSc.

Katedra:

Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

11. 11. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 153 214 znaků včetně mezer.

V Praze dne 11. 11. 2024

Eva Drobná

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce, JUDr. Jindřišce Syllové, CSc., za odborné vedení a trpělivost při jejím vytváření. Současně děkuji své rodině za podporu, a to nejen během studia.

Obsah

Úvod.....	1
1.1 Cíle diplomové práce.....	2
1.2 Metodologie, prameny a literatura.....	3
2 Historický kontext.....	4
2.1 Správa majetku před přijetím zákona č. 143/1947 Sb.	5
2.2 Poválečný osud majetku	6
2.2.1 Konfiskační řízení.....	6
2.2.2 Nejasná otázka státního občanství	7
2.3 Legislativní proces zákona 143/1947 Sb.	9
2.3.1 Stanoviska státních orgánů k návrhu zákona	9
2.3.2 Přijetí zákona Lex Schwarzenberg.....	12
2.4 Ideologické pozadí přijetí zákona.....	13
2.5 Návrh darování části majetku	14
2.6 Konformita s Ústavní listinou.....	14
3 Soudní řízení po roce 1989.....	17
3.1 Oprávnění dědicové.....	17
3.2 Hlavní právní nesrovnalosti.....	18
3.3 Rozhodnutí Ústavního soudu a argumentace v nich obsažená	18
3.3.1 Usnesení IV.ÚS 129/94 ze dne 9. 3. 1995.....	21
3.3.2 Usnesení ÚS 43/96 #1 ze dne 13. 5. 1997	24
3.3.3 Nález ÚS 217/96 ze dne 30. 10. 1997.....	26
3.3.4 Nález Pl. ÚS 45/97 ze dne 25. 3. 1998	28
3.3.5 Nález I.ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009	29
3.3.6 Nález I.ÚS 1332/10 ze dne 21. 11. 2012.....	31
3.4 Řízení u mezinárodních orgánů	31
3.4.1 Řízení před Výborem OSN pro lidská práva	32
3.4.2 Řízení před Evropskou komisí pro lidská práva	35
4 Problematika ústavnosti zákona 143/1947 Sb.....	37
4.1 Absence obecných znaků právní normy	37
4.2 Kolize konfiskačního řízení a aplikace zákona č. 143/1947 Sb.	40
4.3 Závaznost ustálené soudní praxe a rozhodnutí Ústavního soudu	41
4.3.1 Závaznost rozhodnutí ÚS.....	42
4.3.2 Závaznost ustálené soudní praxe	43
4.4 Nesoulad s principy demokratického právního státu.....	45

4.4.1	In favorem restitutionis	45
4.4.2	Ratione temporis	47
4.4.3	Zásada legitimního očekávání.....	47
4.5	Pomůže jen vůle zákonodárce?.....	48
4.6	Zákon č. 143/1947 Sb. jako inspirační zdroj	49
4.7	Kulatý stůl v Poslanecké sněmovně	51
	Závěr	53
	Vyjádření k použití generativní umělé inteligence během psaní práce	57
	Seznam použitých zkratk	58
	Zdroje.....	59
	Abstrakt.....	65
	Klíčová slova	65
	Abstract.....	66
	Keywords	66

Úvod

„Není nejmenších pochybností, že zákon č. 143/1947 Sb. byl prachsprostou krádeží, která nemá v našich právních dějinách obdoby.“¹

Heslo rodu Schwarzenbergů „*Nil nisi rectum*“ (v překladu „Nic než právo“) ironicky kontrastuje s tím, že rod Schwarzenbergů byl zasažen legislativním aktem, který je částí odborné veřejnosti považován za nespravedlivý a protiústavní. Eliška Wagnerová, emeritní soudkyně Ústavního soudu, uvedla: *„Tento zákon je v rozporu s novými hodnotami, které si osvojila Česká republika, a tudíž měl být prohlášen za neplatný. On zrušen nebyl a faktem je, že účinným je, protože se podle něj stále soudí.“*² Obdobně se vyjádřil i evropský pověřený žalobce a státní zástupce Adam Bašný: *„Dnešní, v mnoha ohledech kritická doba vyžaduje schopnost a odvahu pojmenovávat věci pravými jmény. Lex Schwarzenberg byl nejen právním paskvilem, ale především zlovolným porušením základních hodnot a právních principů již v době tzv. třetí republiky.“* Podle Bašného zákon trpí nedostatkem argumentů, je špatně zpracován, působí osobně a postrádá obecnost, přičemž i samotné vymezení majetku, kterého se týkal, je nejasné.³ Zákonem se podrobně zabýval také Maxim Tomoszek, který uvádí: *„Interpretační přístup dosud zastávaný orgány České republiky, založený na tom, že všechny účinky zákona č. 143/1947 Sb. nastaly jen, a právě v okamžiku jeho účinnosti s dopadem na celý majetek rodu Schwarzenbergů nacházející se v Československé republice, je protiústavní, protože je v rozporu s objektivními historickými skutečnostmi, porušuje princip rovnosti i principy demokratického právního státu.“*⁴ Zákona č. 143/1947 Sb. dosud zůstává kontroverzní. Na právnických fakultách se využívá jako příklad toho, jak právní norma nemá vypadat, a odborná veřejnost zpochybňuje jeho ústavnost, a to jak z hlediska tehdejších, tak současných ústavních předpisů. Soudce Nejvyššího správního soudu Karel Šimka vyjádřil své stanovisko alegoricky, když uvedl: *„Lex Schwarzenberg je takový zombie. Živý a mrtvý*

¹ Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. 4. 2016 č. j. 22 C 175/2014-159

² Lex Schwarzenberg zůstává protiústavní součástí českého práva. Stát se tváří, že je to v pořádku. In hlidacipes.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-zustava-protiustavni-soucasti-ceskeho-prava-stat-se-tvari-ze-je-to-v-poradku/>

³ Jak odstranit plevel v českém právním řádu a vyvarovat se přehmatů i dnes advokatnidenik.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z <https://advokatnidenik.cz/2024/06/28/jak-odstranit-plevel-v-ceskem-pravnim-radu-a-vyvarovat-se-prehmatu-i-dnes/>

⁴ Lex Schwarzenberg zůstává protiústavní součástí českého práva. Stát se tváří, že je to v pořádku. In hlidacipes.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-zustava-protiustavni-soucasti-ceskeho-prava-stat-se-tvari-ze-je-to-v-poradku/>

současně. Mrtvý je v tom, že v období, kdy byl schválen, tedy v roce 1947, byl v zásadě naplněn. Ale živý je v tom, že vytvořil nějaké majetkoprávní poměry, které dodnes přetrvávají a jsou minimálně pro ty původní vlastníky nespravedlivé.“⁵

Přes právní a morální otázky, které tento zákon vyvolává, zůstává součástí českého právního řádu. To vyvolává otázky o legitimitě jeho vzniku, přetrvávání a dopadech na právní zásady České republiky. Ústavní soud zdůraznil, že současná Ústava není hodnotově neutrální.⁶ Je tedy důležité položit si otázku, zda tento zákon odpovídá hodnotám právního a morálního řádu demokratického státu. Je na místě zhodnotit, zda zákon č. 143/1947 Sb. splňuje současné standardy spravedlnosti, nebo je s nimi v rozporu. Zároveň je třeba zvážit, zda jeho přetrvávající platnost nepředstavuje riziko pro kontinuitu právního řádu, neboť může sloužit jako předobraz pro podobné legislativní návrhy.

Zákon č. 143/1947 Sb. představuje legislativní nedůslednost a nepředvídatelnosti postupu tehdejších státních orgánů. Dnešní právní stát by měl být naopak zárukou, že takovému bezpráví je jednou pro vždy vzato za dost, ale jak poznamenává Adam von Pezold, potomek Adolfa Schwarzenberga: „*Dokud tento zákon existuje, není důvodu, proč by se něco podobného nemohlo stát komukoliv dalšímu.*“⁷

Dalším motivem této práce je připomenout významnou osobnost Adolfa Schwarzenberga, absolventa Právnické fakulty Univerzity Karlovy, který se nesmazatelně zapsal do historie Československa.

1.1 Cíle diplomové práce

Téma zákona č. 143/1947 Sb. z pohledu ústavního práva, konkrétně tedy rozbor judikatury a reflexe tohoto tématu v kontextu českého ústavního pořádku, dosud nebylo komplexně zpracováno. Tématem se již v minulosti zabývali někteří autoři, jako například *Slávka Kalkušová* ve své knize *Kauza Lex Schwarzenberg – Otazníky kolem vyvlastnění majetku hlubocké větve Schwarzenbergů*, nebo *Jakub Švec* na konferenci konané Masarykovou univerzitou v příspěvku s názvem *Pochybné posouzení právního významu pokusů o zestátnění majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga soudy České republiky po roce 1989* a další. Většina

⁵ Lex Schwarzenberg zůstává protiústavní součástí českého práva. Stát se tváří, že je to v pořádku. In *hlidacipes.cz* [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-zustava-protiustavni-soucasti-ceskeho-prava-stat-se-tvari-ze-je-to-v-poradku/>

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 18. března 1995 sp. zn. Pl. ÚS 55/95

⁷ HAVLÍČEK, Jan. Lex Schwarzenberg není minulostí. In *Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference*, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 76

prací týkající se zákona č. 143/1947 Sb. se však zabývala popisem jeho přijetí. Důsledky tohoto zákona v současnosti a shrnutí argumentace Ústavního soudu dosud nebyly komplexně zpracovány.

Z těchto důvodů a rovněž z mého zájmu o právní historii a ústavní právo jsem se rozhodla toto téma zpracovat. Hlavním cílem této diplomové práce je **analyzovat a popsat důvody, proč je zákon č. 143/1947 Sb. odbornou veřejností považován za protiústavní**, přestože Ústavní soud dospěl k závěru o jeho souladu s ústavním pořádkem.

Tato práce se dále zaměřuje na dílčí otázku, zda lze potenciální exces vyplývající z interpretace tohoto zákona považovat za nebezpečný precedent pro český právní řád a do jaké míry by měli političtí představitelé a představitelé justice zvážit jeho revizi za účelem dosažení spravedlnosti a uplatnění právních a morálních principů, jež na sebe Česká republika, jakožto demokratický právní stát, klade. Uvedených cílů se pokusím dosáhnout rozborem zásadních rozhodnutí Ústavního soudu týkajících se zákona č. 143/1947 Sb., následnou analýzou argumentace a samotného zákona č. 143/1947 Sb. v kontextu teorie ústavního práva.

1.2 Metodologie, prameny a literatura

Diplomová práce je logicky členěna tak, aby čtenáře seznámila s událostmi předcházejícími přijetí zákona, samotným přijetím a jeho důsledky až do současnosti. Diplomová práce je rozčleněna do tří hlavních kapitol. V první kapitole popisují historický kontext (Kapitola 2), poté analyzují rozhodnutí Ústavního soudu a mezinárodních orgánů, která se zabývala tvrzenými pochybeními České republiky v oblasti lidských práv a základních svobod (Kapitola 3). V poslední části práce (Kapitola 4) se zaměřuji na konfrontaci závěrů Ústavního soudu se závěry odborné veřejnosti, právními principy a rozhodovací praxí mezinárodních orgánů.

Prvním krokem při psaní diplomové práce je stanovení metod potřebných pro její vyhotovení. S ohledem na cíl této práce byla zvolena deskriptivní metoda, a to jak pro rozbor judikatury Ústavního soudu v dané věci, tak pro popis historického kontextu přijetí zákona č. 143/1947 Sb. Historicko-právní analýza, spočívající ve studiu a rozboru právních dokumentů, byla použita zejména ve druhé kapitole, která se zaměřuje na přijetí zákona č. 143/1947 Sb., konkrétně za účelem analýzy samotného zákona, prezidentských dekretů, zápisů z jednání parlamentu, stanovisek dobových ministerstev a důvodových zpráv. Historické prameny jsou klíčové pro pochopení kontextu přijetí zákona a jeho současných důsledků, neboť i Ústavní soud ve svých rozhodnutích provádí historickou analýzu a argumentuje dobovými právními

předpisy. V následujících kapitolách byla při porovnání zákona č. 143/1947 Sb. s návrhem zákona o znárodnění majetku Zdeňka Bakaly využita i komparativní metoda.

Prameny použité v této práci jsou převážně knižní a internetové zdroje. Historická část byla v knižních zdrojích popsána velice podrobně a jejich dohledatelnost byla snadná. Judikatura Ústavního soudu byla čerpána z internetových zdrojů, konkrétně z databáze *Nalus.cz*, spravované Ústavním soudem. Na základě mé žádosti bylo v této databázi poprvé zveřejněno usnesení Ústavního soudu 43/96, týkající se návrhu na zrušení zákona č. 143/1947 Sb. Během psaní diplomové práce jsem se setkala s Adamem von Pezoldem, synem Alžběty Pezoldové, stěžovatelky ve všech řízeních před Ústavním soudem, který mi poskytl dokumenty týkající se sporu před obecnými soudy a zároveň nabídl zajímavý pohled potomků Adolfa Schwarzenberga a účastníků vleklých sporů před českými soudy. V rámci přípravy této práce jsem se účastnila Kulatého stolu v Poslanecké sněmovně, který se konal dne 26. 6. 2024 pod názvem „*Plevel v českém právním řádu. Lex Schwarzenberg*“.

2 Historický kontext

Ačkoli se může zdát, že historický kontext v práci věnované ústavnímu právu nemusí mít zásadní smysl, v nálezech Ústavního soudu se několikrát objevuje podstatná argumentace založená právě na dějinných reáliích. Pro proniknutí do problematiky vyvlastnění majetku rodiny Schwarzenbergů je stěžejní znát kromě samotné právní úpravy i okolnosti jejího vzniku. Šlechtický rod Schwarzenbergů se v Českých zemích usídlil v 17. století, a to především v oblasti dnešních jižních Čech. Počátek 19. století byl pro rod významným milníkem, protože se do té doby celistvý rod rozdělil na dvě větve, a to na Hlubocko-krumlovskou primogenituru a Orlickou sekundogenituru.⁸ Ačkoli se jedná o potomky šlechtického rodu, dle § 1 zákona č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly, budou nadále označovat příslušníky rodu Schwarzenbergů pouze jako členy rodiny, popřípadě jejich akademickými tituly. V této práci se budu věnovat především Hlubocko-krumlovské linii rodu Schwarzenbergů, tedy rodině Adolfa Schwarzenberga a jeho potomkům.

⁸ KALKUŠOVÁ, Slávka. *Kauza Lex Schwarzenberg: otázky kolem vyvlastnění majetku hlubocké větve Schwarzenbergů*. Vydání: první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2018. 179 stran. Monografie. ISBN 978-80-7418-297-6., str 10

2.1 Správa majetku před přijetím zákona č. 143/1947 Sb.

Majetkový soubor, který je předmětem zákona č. 143/1947 Sb., byl ve vlastnictví rodiny hlubocko-krumlovské větve Schwarzenbergů, konkrétně JUDr. Adolfa Schwarzenberga (1890–1950), absolventa české Právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze a Columbijské univerzity v New Yorku.⁹ Adolf Schwarzenberg počal participovat na správě rodinného majetku v roce 1921, v roce 1923 byl otcem Janem Nepomukem II. ze Schwarzenbergu zplnomocněn pro tuto správu, a to především z důvodu probíhajících pozemkových reforem, na které měl Adolf Schwarzenberg jakožto právník odborně způsobilé reagovat. Po smrti otce v roce 1938 se stal výlučným vlastníkem předmětného majetku¹⁰

Poslední pokojnou držbu majetku vykonával Adolf Schwarzenberg před vypuknutím druhé světové války. Z důvodu nesouhlasu s politikou nacistického Německa byli Adolf Schwarzenberg se svou manželkou Hildou Schwarzenberg nuceni emigrovat. V průběhu srpna roku 1940 odcestovali do USA, kde setrvali po celou dobu války. Z exilu Adolf Schwarzenberg, pro účely správy majetku, adoptoval svého bratrance JUDr. Jindřicha Schwarzenberga (1903–1965).¹¹

Dne 17. 8. 1940 byl nařízením gestapa v Linci majetek Adolfa Schwarzenberga zabrán německou správou z důvodu nepřátelských postojů vůči nacistickému Německu.¹² Perzekuce rodiny Schwarzenbergů se netýkala pouze majetku. Jindřich Schwarzenberg byl na základě rozhodnutí gestapa zatčen, vyslýchán a následně poslán do koncentračního tábora Buchenwald, a to z osobního příkazu Heinricha Himmlera.¹³ Válku prožil internován v různých věznicích a koncentračních táborech. Konce války se dočkal ve zbrojní továrně v Linci, kde pracoval jako nuceně nasazený.¹⁴

⁹ Dopis Jana Masaryka ze dne 8. 10. 1945 In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzeberg.cz/documents/>, dokument č. 12

¹⁰ KALKUŠOVÁ, Slávka. Kauza Lex Schwarzenberg: otazníky kolem vyvlastnění majetku hlubocké větve Schwarzenbergů. Vydání: první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2018. 179 stran. Monografie. ISBN 978-80-7418-297-6., s. 9

¹¹ Österreichischer Cartellverband- Dr. Heinrich prinz zu Schwarzenberg dostupné z: <https://oecv.at/Biolex/Detail/10402018>

¹² Verfügung ze dne 17. 8. 1940, č.j. B. Nr. – II 1 174/39-. Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Linz. (SOA Třeboň, odd. ČK, Vnucená správa 1940-45), In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzeberg.cz/documents/>, dokument č. 2

¹³ Potvrzení společnosti VOIGT a HAEFFNER A. G. FRANKFURT-MAIN ze dne 13. 4. 1945 o pracovním zařazení vězně – Jindřicha Schwarzenberga In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzeberg.cz/documents/>, dokument č. 6

¹⁴ Tamtéž

2.2 Poválečný osud majetku

Poválečná legislativa byla zásadně ovlivněna dekrety prezidenta republiky, vydávanými krátce po válce na území Československa v době, kdy nebylo možné vykonávat zákonodárnou moc prostřednictvím Národního shromáždění. Bylo zároveň nutné řešit důsledky války, zejména potrestání kolaborantů, konfiskaci majetku a obnovu československé správy. Dekrety prezidenta republiky byly 5. 3. 1946 ratifikovány Národním shromážděním.¹⁵

2.2.1 Konfiskační řízení

V roce 1945 byl majetek Adolfa Schwarzenberga (toho času stále v exilu) stížen konfiskačním řízením podle dekretu č. 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Prováděcím předpisem pro konfiskaci majetku byla vyhláška Okresního národního výboru České Budějovice, jež odkazem na § 1 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. stanovila, že bude majetek Adolfa Schwarzenberga podroben konfiskaci z důvodu příslušnosti vlastníka k německé národnosti.¹⁶ V ustanovení § 2 odst. 1 dekretu č. 12/1945 Sb. bylo uvedeno, že za osoby národnosti německé nebo maďarské se považují osoby, které se při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti. Adolf Schwarzenberg byl při sčítání lidu v roce 1930 označen za osobu německé národnosti. K německé národnosti se však nepřihlásil sám, nýbrž tak byl označen svým zaměstnancem. V ustanovení § 21 vládního nařízení č. 86 ze dne 26.6.1930 o sčítání lidu v roce 1930 je uvedeno, že: „*Národnost se zapisuje zpravidla podle mateřského jazyka. Jinou národnost, než pro kterou svědčí mateřský jazyk, lze zapsat jen tehdy, jestliže sčítaná osoba nemluví mateřským jazykem ani ve své rodině, ani v domácnosti a úplně ovládá řeč oné národnosti.*“ Vzhledem ke skutečnosti, že rodina Schwarzenbergů v domácnosti hovořila vícero jazyky, lze uvážit, zda by se sám Adolf Schwarzenberg označil spíše za občana československé národnosti, protože takto se vymezil v odvolání podaném proti konfiskační vyhlášce. Rozporoval v něm příslušnost k německému státnímu občanství a nad rámec znění konfiskačního důvodu sdělil a dokládal, že ve válečných letech republice pomáhal, a to jak

¹⁵ JECH, Karel – KAPLAN, Karel. Dekrety prezidenta republiky 1940–1945: dokumenty. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-115-1, s.1066

¹⁶ Konfiskační vyhláška ONV České Budějovice ze dne 4.10.1945, již byla vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga v Čechách a na Moravě, a to podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzeberg.cz/documents/>, dokument č. 10

v zahraničí, tak v tuzemsku.¹⁷ Mimo jiné došlo v roce 1938 na základě osobní intervence Adolfa Schwarzenberga u říšského vůdce SS Heinricha Himmlera k propuštění dvou gestapem zatčených schwarzenberských zaměstnanců.¹⁸ V roce 1937 věnoval během návštěvy Edvarda Beneše na zámku v Českém Krumlově milion korun na stavbu pohraničních pevností proti nacistickému Německu.¹⁹ V průběhu války pak zásoboval spojenecká vojska produkty ze své farmy v Keni.²⁰ Jeho loajalita k Československu byla několikrát osvědčena.

2.2.2 Nejasná otázka státního občanství

V reakci na odvolání Adolfa Schwarzenberga mu bylo okresním národním výborem navrženo posouzení udělení výjimky dle § 1 odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb. jako osoby, která se prokazatelně zasloužila v boji o zachování celistvosti státu. S odkazem na obsah odvolání byl tento případ konfiskace označen za pochybný a odvolání bylo postoupeno Zemskému národnímu výboru v Praze. Implicitní žádost o tuto výjimku Adolf Schwarzenberg podal v odvolání, ve kterém kromě svých zásluh osvědčoval své češství především studiem na české vysoké škole, správou svých statků v českém jazyce, finanční podporou Československa a demokratickým smýšlením. Za Adolfa Schwarzenberga se zaručil ministr zahraničí Jan Masaryk. Zpráva československého konzula v New Yorku osvědčuje jeho vlastenecké chování a protinacistickou angažovanost projevenou v americké společnosti. Konečné rozhodnutí o opravném prostředku Zemského národního výboru v Praze nebylo doposud vydáno. Konfiskace byla zrušena Výměrem ONV v Českých Budějovicích ze dne 12. 2. 1948. Zrušovacím důvodem bylo přijetí zákona č. 143/1947 Sb.²¹

Současně s podáním odvolání proti konfiskační vyhlášce rozporoval Adolf Schwarzenberg své německé občanství i tvrzením, že je občanem Švýcarska. Dvojitý občanství vylučovala v § 4 odst. 1 Ústava 1920. Pokud by se tedy prokázalo, že byl občanem jiné země,

¹⁷ Námitky a odvolání Dr. Adolfa Schwarzenberga ze dne 16. 10. 1945 proti vyhlášené konfiskaci jeho majetku Okresním národním výborem České Budějovice, In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 13

¹⁸ JELÍNKOVÁ, Dita. Chcete mě okrást...Majetková perzekuce Adolfa Schwarzenberga v dobách válečných i poválečných, Paměť a dějiny. 02 2913, str. 101

¹⁹ KALKUŠOVÁ, Slávka. Kauza Lex Schwarzenberg: otazníky kolem vyvlastnění majetku hlubocké větve Schwarzenbergů. Vydání: první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2018. 179 stran. Monografie. ISBN 978-80-7418-297-6., str 9

²⁰ SLABA Martin, SLABOVÁ Markéta, Poslední ráj Adolfa Schwarzenberga, Praha: Národní zemědělské muzeum, 2014, ISBM 978-80-86874-58-6, s.269

²¹ Výměr ONV České Budějovice ze dne 12.2.1948 o zrušení vyhlášené konfiskace majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga, adresovaný národnímu správci schwarzenberského majetku., In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>, dokument č. 36

než Německa nebo Maďarska, nemohl mu být zemědělský majetek konfiskován na základě dekretu č. 12/1945 Sb.

Zpráva ministerstva zahraničí z 29. července 1947 adresovaná Kanceláři prezidenta republiky, která se zabývala převodem majetku Adolfa Schwarzenberga na Zemi českou, uvádí: „*Ministerstvo zahraničních věcí dovoluje si k této otázce, která jest pouze a jedině povahy právní, podati tuto odpověď: držení švýcarské státní příslušnosti Dr. Adolfem Schwarzenbergem lze pokládati za zjištěné. Ze spisů vyplývá, že dr. Adolf Schwarzenberg, je švýcarský občan od narození. Švýcarské velvyslanectví v Praze v notách ze dne 30. 4 a 9. 7 t. r. uvedlo, že rodina Schwarzenbergů má švýcarské občanství již po mnoho generací.*“²² V přímém rozporu s tímto závěrem o švýcarském občanství Adolfa Schwarzenberga je odpověď ministerstva zemědělství na diplomatickou notu švýcarského velvyslanectví. Ministerstvo ve své reakci z 5. září 1947 uvádí, že Adolf Schwarzenberg byl československým občanem. Toto tvrzení opírá o argument, že sloužil v československé armádě, a podle § 2 zák. č. 193/1920 Sb. branného zákona může vojenskou službu vykonávat pouze československý občan nebo osoba, která neprokázala jiné občanství a měla trvalé bydliště na území ČSR.²³

Z obavy z účasti Švýcarska v záležitosti vyvlastnění majetku, které by mohlo vystoupit na obranu svého občana, bylo akceptováno tvrzení Schwarzenberga o jeho občanství Československém.²⁴ Pomyslnou tečkou za hledáním skutečného občanství Adolfa Schwarzenberga je Zpráva ministerstva vnitra, která ho bez dalšího označuje jako občana československého s národností českou.²⁵

Zmíněné historické dokumenty vykreslují, že přístup k osobě Adolfa Schwarzenberga ze strany státních orgánů nebyl zcela po právu a že konfiskace započala z toho důvodu, že byl považován za osobu německé národnosti, ačkoli otázka jeho státního občanství rozhodně nebyla jednoznačná a přístup ČSRk ní nebyl konzistentní. I kdyby však byl Adolf Schwarzenberg německé národnosti, zcela jistě by se na jeho osobu vztahovala konfiskační

²² BLAŽKOVÁ, Tereza, BLAŽEK, Lukáš – Lex Schwarzenberg – historicko – právní pohled. Paměť a dějiny 2017, č. 1 s. 17 a BLAŽKOVÁ, Tereza, Vyvlastnění majetku šlechtických rodů po druhé světové válce, případ Lex Schwarzenberg, Praha 2017, Diplomová práce, Právnická fakulta – Univerzita Karlova, Katedra právních dějin, Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Kuklík, Ph.D., s. 36

²³ Dr. Adolf Schwarzenberg, Ochrana švýcarského majetku v ČSR, In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 34

²⁴ BLAŽKOVÁ, Tereza, BLAŽEK, Lukáš – Lex Schwarzenberg – historicko – právní pohled. Paměť a dějiny 2017, č. 1 s. 18 a BLAŽKOVÁ, Tereza, Vyvlastnění majetku šlechtických rodů po druhé světové válce, případ Lex Schwarzenberg, Praha 2017, Diplomová práce, Právnická fakulta – Univerzita Karlova, Katedra právních dějin, Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Kuklík, Ph.D., s. 37

²⁵ Dr. Adolf Schwarzenberg, Ochrana švýcarského majetku v ČSR, In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 35

výjimka dle ustanovení § 1 odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb., když se prokazatelně zasloužil v boji o zachování celistvosti státu. Ze znění důvodové zprávy k zákonu č. 143/1947 Sb. lze odvodit, že právě neúspěch provedení konfiskačního řízení byl důvodem pro vypracování zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, který byl rozšířen i na ostatní majetek, nejen zemědělskou půdu.²⁶ Tento postup osvědčuje i rozprava poslance Československé strany lidové Josefa Plojhara při projednávání návrhu zákona č. 143/1947 Sb. (dále jen „návrh zákona“), ve které vysvětlil, proč nebylo možno užít v případě majetku Adolfa Schwarzenberga dekrety: *„Jelikož dosavadní majitel v době svého pobytu v zahraničí během okupace jako zásadní odpůrce nacismu a hitlerismu se nedopustil vůči českému národu žádné zrady, nebylo lze použít v tomto případě dekretu presidenta republiky o konfiskaci majetku zrádců a nepřátel. Proto Národní fronta zvláštním zákonem, který též pamatuje na určité odškodnění, jež má určit vláda, řeší tento problém.“*²⁷ Určitým odškodněním se myslí důchod upravený v ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 143/1947 Sb., který je jako kdyby pomyslnou odměnou za oddanost Adolfa Schwarzenberga Československému státu, byť k výplatě tohoto důchodu nikdy nedošlo.

2.3 Legislativní proces zákona 143/1947 Sb.

V období předcházejícím podání návrhu zákona byl předmětný majetek spravován národní správou podle ustanovení § 7 dekretu č. 5/1945 Sb., a měl by být (pokud by neexistoval zákon č. 143/1947 Sb.) vrácen vlastníku podle ustanovení § 4 zákona č. 128/1946 Sb. o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících. Pravděpodobně z obavy z výše uvedeného vrácení majetku zákonodárci zvolili způsob přijetí samostatného zákona, který se nyní i v minulosti jeví velice problematickým. V současnosti tvrzené nesrovnalosti nejsou výdobytkem moderní doby a dnešního právního diskurzu, ale ty samé aspekty byly odborníky kritizovány již v době přijetí zákona. Tuto skutečnost ilustrují níže uvedená stanoviska odborníků ze státní správy, jež se k návrhu zákona vyjadřovala.

2.3.1 Stanoviska státních orgánů k návrhu zákona

Ze stanovisek příslušných ministerstev, která se mi podařilo získat, je patrné, že nejvíce problematickými se stala ustanovení § 1 a § 5 pozdějšího zákona č. 143/1947. Podrobně a

²⁶ Stenoprotokol 65. schůze Ústavodárného NSČS 1946–1948 ze dne 10. července 1946, Společná československá parlamentní knihovna In. Psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065003.htm>

²⁷ Tamtéž

odborně velice přesvědčivě zpracovaná stanoviska nebyla téměř vůbec do konečného návrhu zákona zapracována.

2.3.1.1 *Ministerstvo vnitra*

Autoři stanoviska z ministerstva vnitra vytýkají návrhu především právně terminologická pochybení. Nepovažovali za vhodné, aby se v návrhu zákona převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou (dále jen „návrh zákona“) označovaly předmětné osoby šlechtickými tituly, kdy již za první republiky byly šlechtické tituly zrušené.²⁸

2.3.1.2 *Ministerstvo pro sjednocování zákonů*

Ministerstvo pro sjednocování zákonů se ve svém stanovisku rovněž zabývalo užitou terminologií, když upozornilo na to, že: „*znění § 1 nevyhovuje ani po stránce formální ani po stránce věcné, a to krom jiného proto, že, ani větev, ani rod nejsou právníckými osobami podle práva a nemohou vlastnit majetek.*“²⁹ Dalším kritizovaným ustanovením byl § 2 odst. 2 návrhu zákona, ve kterém bylo uvedeno, že přídělové postupy budou provedeny dle postupů uvedených v dekretch prezidenta republiky, konkrétně v dekretu č. 12/1945 Sb. a dekretu č. 28/1945 Sb. Vzhledem k tomu, že majetek uvedený v návrhu zákona nebyl konfiskát, nebylo dle jejich názoru možné užít uvedený postup.³⁰

Celkově odborníci hodnotili zákon jako velice nedokonalý a ve velké části ustanovení nepřesný nebo neurčitý.³¹ Ačkoli ve stanovisku není přímo vyřčen hodnotový soud autorů týkající se návrhu zákona, z jejich rozporuplného vyjádření ohledně návrhem tvrzeného účelu zákonné úpravy lze vysledovat názorový rozkol mezi nimi a předkladateli návrhu zákona. V důvodové zprávě je uvedeno, že potřeba vydání zákona pramení především z pochybnosti o národní spolehlivosti hlubockých Schwarzenbergů a veřejný zájem na tom, aby rozsáhlý majetek nezůstával ve vlastnictví jednotlivců.³² Z jakého důvodu považují předkladatelé uvedenou část rodiny za národně nespolehlivou a jaký veřejný zájem sledují v majetkovém panství státu nad panstvím jednotlivce již není odůvodněno. Na tato tvrzení reagují autoři

²⁸ Národní archiv, MV--NR, sign. B--1350, kart. 1711, Ministerstvo pro sjednocení zákonů Ministerstvu vnitra 23. května 1947, doručeno 28. května 1947 a také DUF EK. Pavel Ústřední úřady a příprava znění zákona č. 143/1947 Sb., aneb: Když už „Lex Schwarzenberg“, tak jiný. In: Rukovet.cz [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_22_1_2014.pdf, s. 170–171

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

³² Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In: psp.s.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

stanoviska následovně: „*Nejsou-li však skutečnosti, které opodstatňují prvý důvod, bezpečně prokázány, neobstojí jako důvod zákonného opatření. Jde-li – jak z důvodové zprávy vyplývá – o pouhé podezření, není vyloučeno, že bude toto podezření (pozn. o státní nespolehlivosti Schwarzenbergů) svého času vyvráceno. (...) V tomto případě by zůstal navrhovaný zákon v tomto směru bez opory.*“³³ Tvrzení o státní nespolehlivosti Adolfa Schwarzenberga a jeho potomků vyvrátili odborníci, když upozornili na fakt, že předmětný majetek je nyní pod národní správou, a jeho zavlčení Adolfem Schwarzenbergem nebo jeho potomky je tedy nemožné.

Posledním ze zásadních argumentů ministerstva pro sjednocení zákonů je tvrzený rozpor s § 109 odst. 2 Ústavy 1920, kdy ústavně nekonformním shledávají § 5 návrhu zákona pro jeho nedostatečné vymezení náhrady. Ve stanovisku uvedli, že: „*podle § 109 odst. 2 Ústavy 1920 je vyvlastnění možné jen za náhradu, pokud není nebo nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá. Podstatnou součástí pojmu > náhrada <jest i její výše a způsob, jakým má býti poskytnuta. Máme proto za to, že ustanovení, které ponechává výši a způsob náhrady zcela vládnímu nařízení, není zcela ve shodě se smyslem § 109 Ústavy 1920, neboť vláda by nebyla ve svém rozhodnutí o výši způsobu náhrady při této textaci nijak vázána. Mohla by vyměřiti náhradu ve výši libovolné, třeba nepatrné a rozhodovala by tu prakticky nejenom o výši náhrady, ale i jejím důvodu. Totéž platí o ustanovení odst. 3, kde jest dáno na vůli, v některých případech nedati náhradu vůbec.*“³⁴

2.3.1.3 Nejvyšší a kontrolní úřad

Obdobnou argumentaci uvedl ve svém stanovisku i Nejvyšší účetní a kontrolní úřad. Navrhovaná ustanovení zákona týkající se určení a výše poskytnuté náhrady vládním nařízením se mu jevila „*povážlivými z hlediska § 109 Ústavy 1920*“, protože se v nich stanovilo, že „*soukromé vlastnictví lze omezit jen zákonem*“ a že „*vyvlastnění je možné jen na základě zákona a za náhradu, pokud zákonem není a nebude stanoveno, že se náhrada dáti nemá.*“³⁵ Současně vyjádřil nesouhlas s definicí vyvlastňovaného majetku, uvedenou v § 1 odst. 2

³³ Národní Archiv, MV--NR, sign. B--1350, kart. 1711, Ministerstvo pro sjednocení zákonů Ministerstvu vnitra 23. května 1947, doručeno 28. května 1947 a současně DUFEK. Pavel Ústřední úřady a příprava znění zákona č. 143/1947 Sb., aneb: Když už „Lex Schwarzenberg“, tak jiný. In: Rukovet.cz [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_22_1_2014.pdf, s. 172–173

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž

následně přijatého zákona č. 143/1947 Sb., kterou považoval „za zbytečně kasuistickou, a právě tím i nejasnou“.³⁶

2.3.1.4 Ministerstvo techniky

Ministerstvo techniky se vyjádřilo nesouhlasně k ustanovení § 1 odst. 2 návrhu zákona z důvodu nejasnosti určení, co se myslí termínem „veškerý provozní kapitál“. Nejasnost tohoto pojmu je problematická z hlediska určení, co je majetkem osobním a co majetkem náležejícím k předmětným nemovitostem.³⁷

Z výše uvedeného shrnutí je patrné, že úřednický aparát tehdejšího Československa byl k návrhu zákona spíše zdrženlivý, a to co se týče jeho odborné podoby jak po stránce právní, tak i po stránce ideologické. Ačkoli četné argumenty odborníků jsou ve stanoviscích detailně odůvodněny, nebylo k nim při konečném schválení zákona v zásadě nijak přihlíženo.

2.3.2 Přijetí zákona Lex Schwarzenberg

Dne 10. července 1947 byl přijat Ústavodárným Národním shromážděním republiky Československé zákon č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, také známý pod populárním názvem „Lex Schwarzenberg“. Návrh zákona č. 433 ve znění pouhých osmi paragrafů předložil za skupinu navrhuujících poslanců poslanec Ústavodárného národního shromáždění Blažej Vilím, člen Československé sociální demokracie.³⁸ Není bez zajímavosti, že návrh zákona kvitovala i další členka sociální demokracie JUDr. Milada Horáková³⁹, která zahajovala rozpravu. Ve své řeči uvedla: „Výžaduje-li nyní duch doby, aby správa tohoto majetku byla řízena jedině a výhradně s hlediska potřeb našeho lidu, bude nutno učiniti opatření, která by především umožnila jednak zachování jeho produktivity a jednak zachování dosavadní sociální úrovně všech českých zaměstnanců tohoto panství. Splnění obou těchto základních předpokladů, které jsou veřejným zájmem, jest možné jedině tehdy, bude-li majetek, jak osnovou navrhováno, převeden jako celek na zemi Českou. Tímto aktem se uskutečňuje opravdu veliká národní, sociální, ale také

³⁶ DUFEEK. Pavel Ústřední úřady a příprava znění zákona č. 143/1947 Sb., aneb: Když už „Lex Schwarzenberg“, tak jiný. In: Rukovet.cz [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_22_1_2014.pdf, s. 173

³⁷ DUFEEK. Pavel Ústřední úřady a příprava znění zákona č. 143/1947 Sb., aneb: Když už „Lex Schwarzenberg“, tak jiný. In: Rukovet.cz [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_22_1_2014.pdf, s. 174

³⁸ Blažej Vilím, Přehled členů zákonodárných sborů Československé republiky – detail Vilím Blažej In: psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=287&id=4464>

³⁹ Milada Horáková, Přehled členů zákonodárných sborů Československé republiky – detail In: psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=286&id=1595&l=cz>

*historická skutečnost a přejeme těm, kdo přebírají opravdu odpovědný úkol a závažný úkol správy tohoto velkého majetkového objektu, aby touto správou a výsledky své činnosti sloužili především našemu lidu a republice Československé.*⁴⁰ Poslanec Komunistické strany Československa Jan Bartuška ve svém projevu na výše uvedené schůzi uvedl až absurdní odůvodnění nároku státu na konfiskaci, když kvitoval návrh zákona s vyslovením názoru, že schwarzenberská doména bude likvidována za křivdy, kterých se dopustila v období husitských válek v patnáctém století, když spolupracovala s knížetem Zikmundem. Dle projevu poslance se měl rod dopustit ve spolupráci s knížetem utlačování češství.⁴¹

2.4 Ideologické pozadí přijetí zákona

Je patrné, že návrh zákona byl činěn s politickým záměrem zisku majetku pro financování státních záležitostí. Explicitně to důvodová zpráva uvádí na několika místech. Záměr dokládá i stenografický záznam z 65. schůze Ústavodárného národního shromáždění konané dne 10. července 1947. V projevech poslanců zazněla slova podporující ideologické proklamace o nové sociální struktuře. Většina poslanců, kteří s návrhem zákona souhlasili, zdůrazňovala nutnost zachování majetku jako funkčního celku.⁴² K odůvodnění, proč má dojít právě k přechodu majetku Schwarzenbergů, je uvedeno, že: *„Navrhované řešení skýtá ještě další výhodu, že pokládá solidní základ k vybudování majetkového substrátu země České, která bude také nejlepším strážcem tohoto majetku a garantem jeho národního i sociálního poslání. Zvláštní a neméně důležitý význam tohoto převodu nutno však spatřovati v tom, že by se tak zvětšil zdroj vlastních příjmů země České a základ pro její případné úvěrové operace. Těchto úkolů v zemi stále přibývá a v budoucnosti ještě značně přibude, proto je nezbytné, aby její pozemkový majetek, z jehož výnosu se tyto výdaje do značné míry hradí, byl podstatně zvětšen.*⁴³ O zvětšení příjmů země se poslanci tímto dozajista postarali, protože majetek Adolfa Schwarzenberga činil přibližně 55 tisíc hektarů půdy, rybníky, lesy, pivovary, sladovny, vápenku a vodní elektrárnu.⁴⁴ Současně sestával i z podílů v obchodních korporacích např. podílů v Živnostenské bance i podniku společného s hl. m. Prahou, dále z lomů, dolů atd.

⁴⁰ Stenoprotokol 65. schůze Ústavodárného NSČS 1946–1948 ze dne 10. července 1946, Společná československá parlamentní knihovna In. Psp.cz [cit. 2024-08-27]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065003.htm>

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž,

⁴⁴ KUKLÍK, Jan. Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4., s. 275

Zákonem byl stížen i nepodnikatelský majetek a ryze osobní věci rodiny (fotografie, ošacení a tak podobně).⁴⁵

2.5 Návrh darování části majetku

Adolf Schwarzenberg, v letních měsících roku 1946 v emigraci, nabídl darování majetkového souboru Československému státu. Učinil nabídku Zemskému národnímu výboru v Praze. Navrhoval zřízení sboru znalců složeného z odborníků navržených ministerstvy, v jehož čele by rovněž sám stanul. V předložené nabídce Adolf Schwarzenberg nabídl darování velkostatků, průmyslových podniků a mobiliáře zámků. Za umělecké předměty požadoval adekvátní kompenzaci. Jména, obsahující činžovní domy v Praze a Schwarzenberský palác a konkrétně vymezený inventář, mělo být zachováno Adolfu Schwarzenbergovi a jeho manželce Hildě Schwarzenberg. Současně s výše uvedeným požadoval rentu ve výši milion dvě stě tisíc korun ročně.⁴⁶ Navržené darování se částí (především pravicových) poslanců zdálo jako vhodné řešení.⁴⁷ Některým poslancům se však darování v této podobě nehodilo z politických důvodů. V té době totiž již plně bujela štvavá kampaň, která byla namířena proti Schwarzenbergům. Pokud by se přistoupilo na takové darování majetku, Schwarzenbergové by mohli společensky působit pozitivně, právě opačně, než bylo cílem této štvavé kampaně.⁴⁸

2.6 Konformita s Ústavní listinou

Ústava 1920 v hlavě páté, konkrétně v § 108 a následujících stanoví, že omezení práva na svobodné usazování a nabývání nemovitostí a výkonu výdělečné činnosti je možné jen na základě zákona a ve veřejném zájmu. Prvním problematickým aspektem zákona č. 143/1947 Sb. je fakt, že na jeho základě přešel i movitý majetek (včetně osobních věcí, fotografií, ošacení) a to nejen ten, který byl ve vlastnictví Adolfa Schwarzenberga, ale i jiných členů jeho rodiny.⁴⁹ Právě tímto byla přijetím zákona prokazatelně porušena Ústava 1920, protože ve svém § 108 výslovně upravuje pouze možnost vyvlastnění nemovitostí, a movité věci tedy nemohou dle této úpravy a *contrario* podléhat vyvlastnění. V návrhu zákona je k § 1 uvedeno,

⁴⁵ KALKUŠOVÁ, Slávka. Kauza Lex Schwarzenberg: otazníky kolem vyvlastnění majetku hlubocké větve Schwarzenbergů. Vydání: první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2018. 179 stran. Monografie. ISBN 978-80-7418-297-6, s. 79

⁴⁶ Nabídka Dr. Adolfa Schwarzenberga Zemskému národnímu výboru v Praze ze dne 16. 8. 1946 darovat majetek v Čechách zemi České pro sociální a kulturní účely, In. Lexschwarzenberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 19

⁴⁷ SOUKUP, Ladislav: „Lex Schwarzenberg“ – mimořádný případ vyvlastnění nemovitého majetku v roce 1947. In: KLÍMA, Karel – JIRÁSEK, Jiří (eds.): Pocta Jánů Gronskému. Aleš Čeněk, Plzeň 2008, s. 79.

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ PEZOLD, Adam Friedrich Carl, Lex Schwarzenberg – pohled oběti, In. Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 127

že: „*Movitý majetek dosavadních vlastníků, který netvoří příslušenství nemovitostí nahoře uvedených, jako na př. osobní věci majitele, osobní konta, osobní cenné papíry, vklady apod., zůstává tímto zákonem nedotčen.*“⁵⁰ Fakticky však byl zabaven i movitý majetek, který rodina doposud nezískala nazpět.⁵¹

Obligatorií náležitostí vyvlastnění soukromého majetku, požadovanou § 108 odst. 2 Ústavy 1920, je veřejný zájem.⁵² Lze si jen stěží představit, že by bylo možné tehdy i v dnešní době shledat veřejný zájem na přechodu vlastnictví fotografií nebo šatstva rodiny Schwarzenbergů. Pokud jde však o nemovitý a obchodní majetek, veřejný zájem na vyvlastnění majetku rodiny Schwarzenbergů byl podle tehdejších poslanců Národního shromáždění odvozen zejména z jeho značné velikosti, ucelenosti a jedinečné funkčnosti, která generovala značný zisk. Podle názoru poslanců by tento majetek představoval vhodnější finanční zdroj pro občany Československa než pro jednotlivce.⁵³

V § 1 odst. 1 č. 143/1947 Sb. je vymezen majetkový soubor, který přejde na zemi Českou, a to bez náhrady. Jedná se o „*nemovitý majetek zemědělský, lesní, rybníční, průmyslový, obchodní a živnostenský (v to počítaje všechny budovy a zámky s jejich zařízením, se všemi právy i závazky), dále živý i mrtvý inventář se zásobami a konečně veškeren provozní kapitál Josefa Adolfa knížete ze Schwarzenbergů.*“⁵⁴

Náhrada dle § 109 odst. 2 Ústavy 1920 nemusí být přiznána, pokud je stanoveno, že se náhrada dáti nemá. V ustanovení § 5 zákona č. 143/1947 Sb., je stanoveno, že: „*majetek přechází do vlastnictví země České bez náhrady dosavadním vlastníků.*“ Ve vztahu k náhradě dosavadním vlastníků se problematickým jeví ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 143/1947 Sb., které stanoví že dosavadním vlastníků poskytne země Česká zaopatřovací důchod ve výši, kterou určí vláda. Na povaze zaopatřovacího důchodu nepanuje odborná shoda. Ze stanoviska ministerstva pro sjednocování zákonů vyplývá, že toto považovalo zaopatřovací důchod za

⁵⁰ Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In.psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

⁵¹ PEZOLD, Adam Friedrich Carl, Lex Schwarzenberg – pohled oběti, In. Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 127

⁵² Čl. 109 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb. kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky a čl. 108 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb. kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky stanoví, že omezení tohoto práva je možné jen v zájmu veřejném na základě zákona.

⁵³ Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In.psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

⁵⁴ Zákon č. 143/1947 Sb. o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou

náhradu a kritizovalo jeho výměru vládou, která v zákoně nemá dané parametry.⁵⁵ Na druhou stranu je v zákoně č. 143/1947 Sb. výslovně uvedeno, že náhrada původnímu vlastníku nepřísluší. Dnes bychom tento konflikt základních práv řešili pomocí testu proporcionality. V době účinnosti Ústavního zákona č. 121/1920 Sb. ohledně něj nebylo vedeno soudní řízení, přístup Československa k této kolizi nám tak není znám. Pokud budeme považovat tehdejší optikou veřejný zájem dovozený zákonodárci za legitimní, je nutné vést v patrnosti vnitřní rozpornost zákona ohledně náhrady. Fakticky byla Ústava 1920 porušena, a to tím, že byl zabaven i movitý majetek. Současně bylo porušeno i ustanovení § 106 ústavního zákona č. 121/1920 Sb., v němž byla stanovena rovnost před zákonem.

Zákon č. 143/1947 Sb. byl však v roce 1947 přijat jako ústavně konformní, byť byl rozporován pro nedodržení rovnosti práv a podmínek vyvlastnění dle § 106 odst. 1 a § 109 odst. 2 ústavního zákona č. 121/1920 Sb. a nedodržení právně – teoretických požadavků na obecnost každé právní normy. Takových nedokonalostí si však poslanci Ústavodárného shromáždění byli vědomi a přijímali i přes vytčené vady zákon v navržené podobě. Očekávali, že ústavně nekonformní znění zhojí přijetím nové ústavy, jež se již v době přijetí zákona očekávalo.⁵⁶ Je více než zřejmé, že majetkový soubor Adolfa Schwarzenberga nemohl být s přihlédnutím k dějinným událostem na našem území uchráněn před vyvlastněním v poválečných letech, zajímavá ovšem stále zůstává forma, jakou k vyvlastnění došlo.

Rodině Schwarzenbergů nepomohlo Československé vlastenectví, laskavý přístup k zaměstnancům⁵⁷, dary československé vládě, ani záruky od předních představitelů států a mezinárodní podpora. Ačkoli není v dějinách českých zemí vyvlastnění majetku zcela bezvýjimečné, v uvedeném případě se jedná o zcela bezprecedentní případ v české právní historii. Dějinné souvislosti jsou zřejmé a vzhledem k nespravedlnostem vzniklým během vlády komunistické strany na našem území i očekávatelné. Tato problematika je zajímavá nejen z hlediska právních dějin, ale také pro současnost, a to zejména pohled justice a zákonodárců na existenci a přetrvávající důsledky zákona č. 143/1947 Sb.

⁵⁵ Viz kapitola 2. 3. 1. 2. této práce

⁵⁶ Stenoprotokol 65. schůze Ústavodárného NSČS 1946–1948 ze dne 10. července 1946, Společná československá parlamentní knihovna In. Psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065003.htm>

⁵⁷ SCHWARZENBERG, Karel František a PUTNA, Martin C., ed. Torzo díla. Vyd. 1. Praha: Torst, 2007. ISBN 978-80-7215-316-9. s. 14

3 Soudní řízení po roce 1989

Po pádu komunistického režimu se začala řešit složitá problematika ústavní konformity zákona č. 143/1947 Sb., respektive požadavek navrácení majetku Adolfa Schwarzenberga jeho dědicům. Ačkoli by se na první pohled, zejména dle politických proklamací v důvodové zprávě, mohlo zdát, že daný zákon je jednoznačným aktem politické svévole, kterou je třeba napravit, není situace ohledně navrácení majetku dědicům zcela jednoznačná. Vzhledem k tomu, že zákon má ad hoc povahu, postihuje pouze jednu osobu a byl přijat před rozhodným datem pro odškodnění křivd způsobených komunistickým režimem, jde o složitý právní problém, který se pokusím analyzovat na následujících stranách.

3.1 Oprávnění dědicové

Vzhledem ke skutečnosti, že Adolf Schwarzenberg zemřel bez vlastních potomků, dědici jeho majetku jsou potomci jeho adoptivního syna Jindřicha Schwarzenberga. Konkrétně je to Jindřichova dcera Alžběta Pezoldová a syn Karel Schwarzenberg. Alžběta Pezoldová je jeho vlastní dcera narozená v manželství s Eleonorou ze Stolberg-Stolbergu.⁵⁸ Karel Schwarzenberg je adoptivním potomkem, jehož Jindřich adoptoval z důvodu absence mužského potomka.

O navrácení majetku se u českých soudů zasazovala pouze dcera Jindřicha Schwarzenberga, Alžběta Pezoldová, která je stěžovatelkou ve všech ve věci podaných ústavních stížnostech (dále v této práci označena jako *stěžovatelka*). Nečinnost ve snaze navrácení majetku do vlastnictví rodiny adoptivního syna Karla Schwarzenberga byla předmětem soudního sporu v Rakouské i České republice. Soudní spory vycházely z různých názorů na výklad znění závěti Jindřicha Schwarzenberga, ve které bylo uvedeno, že adoptivní syn Karel musí vyvinout snahu, aby byl rodinný majetek navrácen zpět. V závěti bylo konkrétně uvedeno: „*Československý parlament se dne 10. července 1947 usnesl na zákoně, jímž se celý můj majetek nacházející se v Československu vyvlastňuje bez odškodnění ve prospěch země České. Popírám zákonnost tohoto zákona odporujícího všem zásadám práva a morálky a jsem rozhodnut bojovat proti němu všemi prostředky, které mám k dispozici. Od svého dědice očekávám, že bude v tomto boji o právo pokračovat až do úspěšného konce.*“⁵⁹ Alžběta Pezoldová ve sporech o dědické nástupnictví v pozici žalobkyně uvedla, že Karel Schwarzenberg nečinil nic pro to, aby byl

⁵⁸ Alžběta Pezoldová, rozená kněžna z rodu Schwarzenberg-Frauenberg, in.pezoldova.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.pezoldova.cz/cs/seznameni-s-kauzou/biografie-alzbeta-pezoldova>

⁵⁹ PEZOLD, Adam Friedrich Carl von. Lex Schwarzenberg – pohled oběti. In. Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 133

předmětný majetek navrácen do vlastnictví rodiny, čímž ztratil postavení dědice po jejím otci, Jindřichu Schwarzenbergovi. Obecný soud však byl opačného názoru a v roce 2017 žalobu zamítl s odůvodněním, že proti zákonu 143/1947 Sb. nebylo možné jakkoli právně bojovat pro jeho judikovanou ústavní konformitu. Rozhodnutí potvrdil i Nejvyšší soud ve svém rozsudku z roku 2022.⁶⁰

3.2 Hlavní právní nesrovnalosti

Argumentace Ústavního soudu obsažená v rozhodnutích, týkajících se zákona č. 143/1947 Sb., se zaměřuje zejména na nejednoznačnost okamžiku přechodu majetku původního vlastníka Adolfa Schwarzenberga. Soud se zároveň věnuje detailnímu vysvětlení terminologie a odůvodňuje užití pojmu "*přechod majetku*" namísto "*převod majetku*". Přímo navázáno ta tuto problematiku je i zodpovězení otázky, zda byla pro řádný *přechod majetku* nutná intabulace, tedy zápis do majetkových knih, nebo nikoli. Časové určení momentu *přechodu majetku* je stěžejní pro možnost Stěžovatelky domáhat se majetku v restitučním řízení, protože zákonodárce ohraničil možnost domáhat se náhrady přesným časovým vymezením, a to od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990.⁶¹ Společně s časovým vymezením zákonodárce omezil restituční nároky výčtem přechodových titulů v zákoně č. 299/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku., kde však není uveden zákon č. 143/1947 Sb. jako přechodový titul.

3.3 Rozhodnutí Ústavního soudu a argumentace v nich obsažená

Alžběta Pezoldová nároky u Ústavního soudu opírala převážně o porušení několika ustanovení Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS), konkrétně čl. 3 LZPS zaručujícího rovnost v právech a svobodách pro všechny, čl. 11 LZPS, jehož obsahem je právo každého vlastnit majetek, a čl. 36 LZPS, dle něž má každý právo na rovný přístup k soudům. Argumentaci rozšířila i o mezinárodní prameny, konkrétně o čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech, zaručující právo na spravedlivý proces, čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) týkající se zákazu diskriminace a v neposlední řadě o čl. 14 a čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“), kterým je jedinci zaručováno právo na rovný přístup k soudu a rovnost před zákonem. Problematika ústavnosti zákona č. 143/1947 Sb. a tvrzeného porušení základních práv

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 10. 2022 sp. zn. 24 Cdo 2685/2018

⁶¹ § 4 odst. 2 zákona č. 299/1991 Sb. zákoně o půdě a zákona č. 87/1991 Sb. o mimo soudních rehabilitacích

v řízeních vedených v návaznosti na něj se počala řešit již v začátcích působení Ústavního soudu. Stěžovatelkou bylo podáno několik desítek ústavních stížností s opakovaným návrhem na zrušení zákona č. 143/1947 Sb. pro výše uvedený tvrzený rozpor s ústavním zákonem č. 1/1993 Sb. (dále jen „Ústava“).

V této práci se budu věnovat několika zásadním rozhodnutím Ústavního soudu. V převážné většině Ústavní soud přistoupil k odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu. Přezkum důkazů u jednotlivých ústavních stížností povětšinou Ústavní soud neprovedl, argumentoval odkazem na svá dřívější rozhodnutí spolu s odkazem na čl. 89 odst. 2 Ústavy, upravující závaznost rozhodnutí Ústavního soudu pro všechny orgány. Ačkoli byl takový procesní postup předmětem kritiky⁶², i poslední usnesení o odmítnutí Ústavního soudu z roku 2019 ho bez dalšího ve svém odůvodnění využívá.⁶³

Ústavní stížnosti obsahují mimo tvrzení o porušení základních práv ve vztahu ke Stěžovateli během restitučních řízení i návrhy požadující zrušení zákona č. 143/1947 Sb., nebo zrušení ustanovení jiných zákonů⁶⁴ pro jejich rozpor s ústavním pořádkem. Při vydání rozhodnutí o ústavnosti zákona odkazuje Ústavní soud ve všech řízeních, ve kterých je otázka možného zrušení zákona č. 143/1947 Sb. pro rozpor s ústavním pořádkem řešena, na usnesení vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 43/96 ze dne 13. 5. 1997. Ač v tomto řízení bylo navrhováno zrušení § 4 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále jen „zákon půdě“), jehož obsahem byla tvrzená diskriminační podmínka českého občanství pro restituenty, vyjádřil se v něm soud i k problematice požadavku na zrušení zákona č. 143/1947 Sb., a to samostatným usnesením.

Stížnosti byly podávány proti soudním rozhodnutím zamítajícím nárok na navrácení majetku Adolfa Schwarzenberga, jež byly navázány na rozhodnutí správních orgánů –

⁶² Srov kapitola č. 4 této práce (např. podle Wagnerové není pravdou, že by rozhodnutí ÚS z roku 1995 bylo pro soudce zavazující: „*Usnesení ÚS z roku 1995 (IV.ÚS 129/94) není náleží, je to usnesení, a ta nemají obecnou závaznost a netvoří překážku věci rozhodnuté. Náleží jsou podle ústavy závazné pro všechny orgány a osoby, ale v případě usnesení to tak není. To znamená, že se o tom zákonu může samozřejmě rozhodovat znovu.*“ Lex Schwarzenberg zůstává protiústavní součástí českého práva. Stát se tváří, že je to v pořádku. In hlidacipes.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-zustava-protiustavni-soucasti-ceskeho-prava-stat-se-tvari-ze-je-to-v-poradku/>

⁶³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 4323/12 #1

⁶⁴ Srov. návrh na zrušení § 4 odst. 1 zákona o půdě pro tvrzenou diskriminační povahu srov. Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 1998 sp. zn. IV: ÚS 207/97, Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 8. 1998 sp. zn. I.ÚS 289/97, Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 1998 sp. zn. II.ÚS 289/97

katastrálních úřadů, které rozhodovaly o vlastnictví jednotlivých nemovitostí. Ústavní soud z projednaných desítek ústavních stížností rozhodl v pěti ve prospěch Stěžovatelky.

Prvně, když shledal porušení čl. 36 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., tedy práva na svobodný přístup k soudu v nálezu III. ÚS 217/96, ve kterém Ústavní soud zpochybnil procesní postup Městského soudu v Praze, který vydal napadené rozhodnutí s odkazem na dnes již neplatné ustanovení § 250f o.s.ř., aniž nařídil jednání, což nebylo dle názoru Ústavního soudu v daném řízení adekvátní. Poté v důsledku obdobného vadného procesního postupu vyhověl Ústavní soud v nálezu Pl. ÚS 207/97 a Pl. ÚS 276/98. K jedinému navrácení části majetku došlo nálezem Pl. ÚS 2477/08 Sb., kterým byla Stěžovatelce a jejímu adoptivnímu bratrovi Karlu Schwarzenbergovi vrácena Schwarzenberská hrobka nacházející se v Domaníně u Třeboně. Ústavní soud shledal porušení práv Stěžovatelky také v nálezu ÚS 1332/10, ve kterém bylo dovozeno pochybení v důsledku, kterého bylo porušeno základní právo Stěžovatelky na soudní ochranu, a to svévolnou interpretací příslušných ustanovení hmotněprávních a procesněprávních předpisů, jež byly dle odůvodnění nálezu Ústavního soudu výronem tzv. přepjatého formalismu.

Ačkoli se Stěžovatelka ve výše uvedených řízeních, které podrobněji popisují v následujících kapitolách, dovolala opakovaně vyslovení porušení svých základních práv, pouze v jednom případě se jí navrátila majetková restituce, a to majetek vysoce specifický – rodinná hrobka.

V kapitolách níže je proveden rozbor stěžejních rozhodnutí Ústavního soudu, jejichž společným jmenovatelem je totožná osoba v pozici Stěžovatele, totiž Alžběta Pezoldová a obdobný stížnostní důvod, totiž porušení ústavního pořádku při přechodu majetku na Adolfa Schwarzenberga a aplikace zákona č. 143/1947 Sb. a z toho vzniknuvší tvrzené porušení práv Stěžovatelky.

Při výběru, která rozhodnutí budou v této práci detailně analyzována, byl zohledněn rozsah právního posouzení provedený Ústavním soudem. Většina podaných ústavních stížností týkající se zákona č. 143/1947 Sb. byla odmítnuta. Tyto rozsudky pro účely diplomové práce nebyly stěžejními, protože v nich absentuje právní argumentace. Pro komplexní pochopení problematiky byla zvolena zejména ta rozhodnutí, která vymezila základní strukturu právní argumentace a klíčové body, na nichž je založena ústavní konformita zákona č. 143/1947 Sb. dovozená Ústavním soudem. Konkrétně jsem se věnovala popisu argumentace u nálezů a usnesení Ústavního soudu, jejichž obsahem bylo zásadní a originální

odůvodnění předmětných rozhodnutí. Konkrétně se jedná o usnesení IV. ÚS 129/94, Pl. ÚS 43/96 a Pl. ÚS 45/97. V prvním popsaném rozhodnutí je podrobně rozebrána náhled sporných stran i samotného Ústavního soudu. V dalších rozhodnutích je však již uvedena převážně jen nová, v práci doposud neuvedená, argumentace, a to z důvodu zamezení opakování u každého jednotlivého rozhodnutí.

3.3.1 Usnesení IV.ÚS 129/94 ze dne 9. 3. 1995

V prvním řízení, ve kterém Ústavní soud řešil problematiku zákona č. 143/1947 Sb. se Stěžovatelka domáhala nároku podle zákona o půdě. Úkolem soudu bylo určit, zda u Stěžovatelky, respektive jejích předků, došlo k majetkové křivdě, která je řešitelná v rámci zákona o půdě. Tento zákon byl jedním ze způsobů, jakým se upravilo navrácení nemovitého majetku do rukou těm, jimž byl za minulého režimu majetek odebrán. V § 4 zákona o půdě je stanoveno že: „*Oprávněnou osobou je státní občan České a Slovenské Federativní Republiky, jehož půda, budovy a stavby, patřící k původní zemědělské usedlosti, přešly na stát nebo na jiné právnické osoby v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 způsobem uvedeným v § 6 odst. 1.*“ V § 6 odst. 1 zákona o půdě je obsažen poměrně rozsáhlý výčet přechodových titulů, na základě kterých lze majetek navrátit do vlastnictví původních majitelů. V tomto obsáhlém výčtu však zcela absentuje jako přechodový titul zákon č. 143/1947 Sb., přičemž důvodová zpráva k zákonu o půdě tuto absenci nijak neodůvodňuje.⁶⁵

Stěžovatelka se v tomto řízení domáhala nároku podle § 9 odst. 4 zákona o půdě, který v odkazu na svůj § 9 odst. 1 stanovuje, že o vlastnictví oprávněné osoby k nemovitosti rozhodne pozemkový úřad, pokud nedojde k vydání nemovitosti na základě dohody s osobou povinnou k vydání nemovitosti. Vzhledem k tomu, že zákon č. 143/1947 Sb. nebyl obsažen ve výčtu § 6 zákona o půdě, potenciální povinné osoby tento majetek nevydaly a pozemkové úřady na které se Stěžovatelka obrátila, zamítly její nárok, stejně tak jako obecné soudy v navazujících řízeních. Na podporu své argumentace soudy doplnily, že k přechodu majetku podle zákona č. 143/1947 Sb. došlo účinností tohoto zákona dne 13. 8. 1947, tedy mimo rozhodné období uvedené v § 4 odst. 1 zákona o půdě. Nad rámec stěžovaného doplnily, že zákon č. 243/1992 Sb. kterým se upravují některé otázky související se zákonem o půdě, lze použít jen na případy přechodu majetku podle dekretů v zákoně uvedených, na jiné případy se

⁶⁵ Návrh zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě, In. Psp.cz [cit. 2024-10-11] Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0393_01.htm

nevztahuje. Ústavní soud stížnost pro zjevnou neopodstatněnost dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

Stěžovatelka je však přesvědčena, že k přechodu majetku došlo na základě dekretů prezidenta republiky a současně, že k řádnému převodu majetku na zemi Českou byl nutný zápis do majetkových knih. Tato svá tvrzení podpořila citací ustanovení § 4 zákona č. 143/1947 Sb., jež stanoví, že: „*Vklad vlastnického práva, jakož i veškerých jiných práv ve prospěch země České provedou soudy nebo úřady, u nichž se vedou veřejné zápisy o nemovitém majetku nebo jiných právech na žádost zemského národního výboru v Praze.*“ K takové intabulaci však došlo až v roce 1948, z čehož Stěžovatelka dovozuje, že k přechodu došlo v rozhodném období dle podmínek stanovených v § 4 odst. 2 zákona o půdě, na základě čehož je oprávněna požadovat restituci předmětného majetku. Svou tezi podporuje argumentací, že zákon č. 143/1947 Sb. výslovně nestanovil, k jakému datu mělo k přechodu majetku dojít. Možnou účinnost přechodu majetku ex lege však podle názoru Stěžovatelky narušuje několik skutečností. První z nich je, že ke dni vyhlášení tohoto zákona stále probíhalo konfiskační řízení podle Dekretu č. 12/1945 Sb., jež bylo zrušeno až po nabytí účinnosti zákona 143/1947 Sb., právě v důsledku jeho existence.⁶⁶ V § 1 odst. 3 zákona č. 143/1947 Sb. je uvedeno, že: „*Předmětem převodu nejsou nemovitosti nabyté osobami třetími podle zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového. Zábor podle tohoto zákona k předmětům v odstavcích 1 a 2 uvedeným, pokud nebyly dosud převedeny na osoby třetí, se ruší.*“⁶⁷ Není tedy osvědčeno, že by zákonodárce opomněl vyrovnat se s existencí neukončených správních řízení ohledně předmětného majetku a osoby Adolfa Schwarzenberga, když na existenci uvedených správních řízení pamatoval a výslovně upravil jejich řešení. A contrario lze tedy dovodit, že konfiskační řízení nebylo předmětem zákona záměrně. Tento závěr kontruje i uvedení nemožnosti užití konfiskačních předpisů v důvodové zprávě.⁶⁸ Dalo by se dovodit, že pokud by zákonodárce měl v úmyslu konfiskační řízení pozastavit, byla by o tom zmínka přímo v zákoně 143/1947 Sb. K tomuto však tehdejší zákonodárci dodávají, že přijetí zákona je nutné právě proto, že

⁶⁶ Výměr ONV České Budějovice ze dne 12.2.1948 o zrušení vyhlášené konfiskace majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga, adresovaný národnímu správci schwarzenberského majetku., In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>, dokument č. 36

⁶⁷ Ačkoli zákonodárce dovodil, že došlo k majetkovou přechodu, samotný zákon č. 143/1947 Sb. není v terminologii koherentní. V názvu zákona je užíván termín převod, stejně tak v § 1 odst. 3 zákona č. 143/1947 Sb. dále je v zákoně užíváno termínu přechod. Pro lepší soudržnost práce užívám termínu přechod vyjma dvou výše uvedených případů.

⁶⁸ Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In.psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

nelze postupovat dle dekretů,⁶⁹ byť konfiskace podle dekretů v době přijetí zákona stále probíhala. Stěžovatelka na podporu své argumentace uvedla, že předmětný majetek nepřešel přímo na stát, nýbrž na zemi Českou, jež byla v předmětném období veřejnoprávní korporací s právní subjektivitou. Tím stát nezestátnil majetek sám pro sebe, ale založil pouze právní titul k přechodu vlastnictví na jinou právnickou osobu, k čemuž by muselo dojít intabulací do pozemkových knih.

Městský soud v Praze jakožto účastník řízení uvedl, že předmětný majetek nepřešel na stát způsobem uvedeným v § 6 odst. 1 zákona o půdě, protože nešlo o perzekuci původního majitele Adolfa Schwarzenberga, ani znárodnění dle tohoto zákona. Současně také majetek nepřešel na základě dekretu prezidenta republiky. Přechod se uskutečnil ze zákona č. 143/1947 Sb. ke dni jeho účinnosti. K principu intabulace dodal, že tento neplatil bezvýjimečně, intabulace byla nutná k převodu vlastnictví nemovitých věcí (§ 431 zákona č. 946/1811 Sb. obecný zákoník občanský), nikoliv však u přechodu vlastnictví ze zákona, jak tomu bylo v daném případě.

Ústavní soud se v první řadě vyjádřil k pojmosloví, když vysvětlil, proč je třeba užívat označení *přechod majetku*, nikoli termín *převod majetku*. Uvedl, že nelze pochybovat o tom, že na základě zákona č. 143/1947 Sb. došlo ke změně v osobě vlastníka majetku, na který se tento zákon vztahoval, nezávisle na vůli dosavadního vlastníka, a proto je třeba považovat za správný závěr soudu obecného, že se jednalo o *přechod vlastnického práva*, nikoliv o jeho *převod*, který by předpokládal shodný projev vůle převodce a nabyvatele. Intabulace, tedy zápisu vkladu, bylo k nabytí vlastnického práva k nemovitostem třeba jen u převodu nemovitostí. V tomto směru odkazuje Ústavní soud na Komentář k čl. obecnému zákoníku občanskému, v němž je uvedeno: „*Pokud jde o nemovitosti, není knihovní zápis všeobecně ustanoven za podmínku přechodu vlastnictví k nemovitostem, nýbrž zpravidla uvádí jen v patrnost nastaví přechod.*“⁷⁰ Dále uvedl, že: „*Vkladu je zapotřebí u převodu nemovitostí. Zápis vkladu vlastnického práva k nemovitostem v případě zákona č. 143/1947 Sb. měl pouze deklaratorní charakter, čemuž nepochybně nasvědčuje také to, že uvedený zákon odnímal vlastnictví jednorázově v zákoně výslovně jmenovaným vlastníkům.*“⁷¹ Na těchto závěrech pak nemůže, dle názoru Ústavního soudu, změnit nic ani ta skutečnost, že na základě uvedeného zákona nedocházelo k přechodu vlastnictví na stát, nýbrž na, od státu odlišnou, jinou

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ SEDLÁČEK. Jaromír, ROUČEK. František, Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo, Díl, II. Praha 2014, ISBN: 80-85963-60-4, s. 463

⁷¹ SEDLÁČEK. Jaromír, ROUČEK. František, Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo, Díl, II. Praha 2014, ISBN: 80-85963-60-4, s. 505

právníckou osobu – zemi Českou. K přechodu vlastnického práva u majetku, který byl předmětem sporu, a zároveň také k jeho ztrátě původním vlastníkem, která musela nutně nastat za týchž podmínek a k témuž okamžiku, tedy došlo i podle názoru Ústavního soudu ex lege účinností zákona č. 143/1947 Sb. dnem 13. 8. 1947, tedy před "rozhodným obdobím", a proto aplikace zákona o půdě v daném případě nepřichází v úvahu. Vzhledem k dovozené nemožnosti aplikace zákona o půdě v důsledku přechodu majetku mimo rozhodné období se Ústavní soud podrobně nezabýval otázkou rozšíření demonstrativního výčtu přechodových titulů uvedeného v § 6 zákona o půdě.

Ačkoli je rozhodné období v zákoně o půdě stanoveno zcela racionálně a ospravedlnitelně, lze je do jisté míry zpochybnit tím, že již před únorem 1948 nebyla politická situace na našem území považována za zcela demokratickou.⁷² Lze se tázat, zda vzhledem k nemožnosti posuzování dějin a jejich zasazení do přesně vymezených datací, měl zákonodárce v daném případě připustit výjimku z rozhodného data, protože zákon č. 143/1947 Sb. je aktem natolik bezprecedentním a výjimečným, že stanovení data odškodnění rokem 1948 bez dalšího může vytvořit dojem účelovosti. Ústavní soud však několikrát zdůraznil, že samotné odškodnění a navrácení majetku původním vlastníkům není nárokové, nýbrž je jen na vůli zákonodárců, zda k tomuto přistoupí.⁷³

3.3.2 Usnesení ÚS 43/96 #1 ze dne 13. 5. 1997

Při evidenci byla tomuto usnesení Ústavním soudem přidělena stejná spisová značka jako jinému usnesení, což způsobilo, že toto usnesení zcela absentovalo v databázi vedené Ústavním soudem na webové adrese www.nalus.cz. Na tuto chybu bylo v rámci psaní této práce upozorněno a následně bylo usnesení v databázi doplněno. Nyní je v ní vedeno pod sp. zn. Pl. ÚS 43/96 #1.

Stěžovatelka podala ústavní stížnost proti rozhodnutí pozemkového úřadu a na něj navázaného soudního přezkumu při uplatnění požadavku na odstranění majetkové křivdy v režimu zákona o půdě. Součástí této byl i návrh na zrušení zákona č. 143/1947 Sb. Ústavní soud v tomto fakticky zopakoval argumentaci uvedenou v usnesení V.ÚS 129/94 ze dne 9. 3. 1995, spočívající v tom, že Stěžovatelka není oprávněna požadovat vrácení majetku z důvodu

⁷² UHLÍŘ, David disentní stanovisko k ÚS Pl. 657/22 ze dne 6. 4. 2023 „Navíc představa, že tzv. třetí republika, tedy Československo v období od konce druhé světové války do komunistického převratu v r. 1948, byla demokratickým právním státem, je českým národním sebeklamem, na kterém bychom neměli lpět. Rozhodnutí československých státních orgánů z té doby je třeba posuzovat kriticky a nebránit se jejich přezkoumání.“

⁷³ Nález Pl. ÚS 45/97 ze dne 25. 3. 1998

absence nabývacího titulu. Stěžejní je však část usnesení týkající se posouzení ústavnosti a možného zrušení zákona č. 143/1947 Sb.

Ústavní soud došel k závěru, že zákon č. 143/1947 Sb. nebyl v řízeních vedených mezi Stěžovatelkou a pozemkovými úřady (potažmo soudy) vůbec užit. Zákon č. 143/1947 Sb. je sice zákonem, na jehož podkladě v minulosti došlo ke ztrátě vlastnictví předmětných nemovitostí, v restitučním řízení však užit nebyl. V řízení byl užit pouze zákon o půdě, protože je to právě tento zákon, na jehož užití by si mohla Stěžovatelka stěžovat, čímž by byla naplněna příslušnost dle ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu. Podmínky ustanovení § 74 zákona o Ústavním soudu tedy v případě zákona č. 143/1947 Sb. splněny nejsou. Navrhovatelku proto nelze ve smyslu ustanovení § 64 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu považovat za osobu oprávněnou k podání návrhu na zrušení uvedeného zákona, a proto byl tento její návrh podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu odmítnut. Soud tedy došel k závěru, že zákon č. 143/1947 Sb. byl užit víceméně jednorázově, a to v roce 1947, při nabytí jeho účinnosti. V řízeních po roce 1989 užit nebyl a jeho neuvedení v § 6 zákona o půdě je vůlí zákonodárce.

Navzdory tomu, že formálně nelze závěr Ústavního soudu zpochybnit – zákon v dotčených řízeních skutečně použit nebyl, nelze opomenout otázku základní spravedlnosti, kterou by právě Ústavní soud měl střežit. Moderní ústavní soudnictví v České republice kritizuje ve svých rozhodnutích obecné soudy a správní orgány za tzv. přepjatý formalismus, což vyvolává otázku, zda výše uvedený přístup soudu můžeme skutečně považovat za spravedlivý. Nutno ovšem dbát na to, že i ústavní soudnictví prochází vývojem a náš dnešní pohled na rozhodování Ústavního soudu nelze bez dalšího promítat do rozhodování prvního Ústavního soudu.

I když je zákonodárce ve svém rozhodování svobodný, nesmí se jeho jednání dostat na úroveň svévole. S ohledem na investigativní články, které se v médiích objevují a které naznačují, že majetek původního vlastníka Adolfa Schwarzenberga nebyl zřejmě z politických důvodů navrácen potomkům původního vlastníka,⁷⁴ se lze domnívat, že nepřítomnost zmíněného nabývacího titulu v § 6 zákona o půdě nebyla náhodná, ale účelová. Vzhledem k tomu, že nabývací tituly uvedené v § 6 zákona o půdě nejsou výčtem taxativním, soudy měly možnost tento nabývací titul, tedy zákon č. 143/1947 Sb., dovodit výkladem. I přesto by ale majetek navrácen nebyl, protože by nebyla splněna podmínka ustanovení § 4 odst. 1 zákona o půdě – stanovení rozhodného období, která byla jasně určená, byť i k její existenci panují

⁷⁴ Kmotří, stínový premiér i senátor. Kdo všechno má schwarzenberský majetek, In.seznamzpravy.cz, [cit. 2024-10-01] Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-prehledne-komu-patri-nevraceny-schwarzenbersky-majetek-239765>

výhrady, a dle mého názoru je i racionálně obhájená, na rozdíl od absence zákona č. 143/1947 Sb. ve výčtu § 6 zákona o půdě.

3.3.3 Nález ÚS 217/96 ze dne 30. 10. 1997

Usnesením bylo rozhodnuto dle ustanovení § 82 odst. 1, 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu tak, že rozsudek Městského soudu a rozhodnutí Okresního úřadu v Ústí nad Labem, které předcházely řízení u Ústavního soudu, se zrušují. Ústavní soud shledal stížnost Stěžovatelky důvodnou v tvrzeném porušení čl. 38 odst. 2 LZPS, tedy v porušení principů spravedlivého procesu. Porušení práv se dopustil Městský soud v Praze tím, že rozhodl bez nařízení jednání s odkazem na ustanovení § 250f zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ačkoli dle názoru Ústavního soudu nebyla jeho aplikace v daném případě vhodná, protože tak rozsáhlá restituční věc není věcí jednoduchou, jež by se dala snadno rozhodnout bez nařízení jednání. Stěžovatelce tímto postupem bylo znemožněné uplatnit v řízení před soudem všechna svá tvrzení.⁷⁵ Vzhledem k výše uvedenému byla část tvrzeného porušení základních práv shledána Ústavním soudem za důvodnou, nezabýval se Stěžovatelkou tvrzenými důsledky plynoucími z předmětných zrušených rozhodnutí skutkově ani právně. V odůvodnění nálezu se však Ústavní soud vyjadřuje k problematice okamžiku přechodu majetkového souboru na stát, přičemž se ve zcela obecné rovině přiklání k názoru tvrzenému obecnými soudy.

3.3.3.1 Separátní votum předsedy senátu prof. JUDr. Vladimíra Čermáka

Součástí nálezu ÚS 217/96 ze dne 30. 10. 1997 je separátní votum předsedy senátu, soudce Vladimíra Čermáka, který se vyjádřil ke stížnostnímu návrhu v otázce intabulace vlastnického práva. Předseda v disentu dovozuje, že zákon č. 142/1947 Sb. o revisi první pozemkové reformy a zákon č. 143/1947 Sb. jsou zákony návazné. Návaznost je dovozena především ze skutečnosti, že byly přijaty ve stejný den a zároveň mezi oběma znárodňovacími předpisy nebyly podstatné rozdíly. Zásadní odlišnost spočívala pouze v tom, že zatímco vlastníkům zemědělské půdy vyvlastněné podle zákona č. 142/1947 Sb. byla vyplacena finanční kompenzace, Adolfu Schwarzenbergovi žádná kompenzace vyplacena nebyla. Ačkoli zákon 142/1947 Sb. je uveden v § 6 odst. 1 písm. b) zákona o půdě jako restituční titul, návazný

⁷⁵ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 10. 1995 sp. zn. I. ÚS 5/95, Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 98/94

zákon č. 143/1947 Sb. v tomto výčtu absentuje. V důvodové zprávě zákona není o odůvodnění takového postupu řečeno ničeho.⁷⁶

Dle názoru předsedy, s ohledem na návaznost výše uvedených zákonů, je třeba mít za to, že stát nabýval vlastnictví i k majetku uvedeném v zákoně č. 143/1947 Sb. teprve zápisem v pozemkové knize. Tato obligatorní podmínka nabytí vlastnictví byla konstatována ve vztahu k zákonu č. 142/1947 Sb. v nálezu Pl. ÚS 1/96.⁷⁷ Ústavní soud v nálezu dovozuje, že této podmínce odpovídá i dikce ustanovení § 1 odst. 9 zákona č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, jež výslovně podmiňuje dovršení převodu vlastnictví knihovním zápisem.⁷⁸ Uvedenou tezi podporuje soudce i tím, že zákon č. 143/1947 Sb. upravuje v ustanovení § 4 vklad vlastnického práva, jakož i veškerých jiných práv dle ustanovení § 1 ve prospěch země České, a to tak, že jej provedou soudy nebo úřady za dále uvedených podmínek. Disentní stanovisko se tedy odklání od většinového názoru Ústavního soudu, že k přechodu majetku nebylo nutné provést zápis v pozemkových knihách.

K vzájemné souvztažnosti zákonů se vyjádřil i Ústavní soud, když ve svém usnesení Pl. ÚS 43/96 uvedl, že: „*Zákon č. 143/1947 Sb., který osobám, jichž se týkal, přiznával zaopatřovací důchod, spíše než dekretům prezidenta republiky č. 12 a 108 z roku 1945, namířeným proti nepřátelům tehdejšího čsl. státu, se svou povahou přibližuje zákonu č. 142/1947 Sb., i když je třeba připustit, že ve srovnání s ním je zákonem tvrdším a přísnějším.*“ V případě zákona č. 143/1947 Sb. došlo nepochybně k odnětí majetku bez náhrady. Naopak "odnětí bez náhrady" dle zákona č. 142/1947 Sb., je v zákoně o půdě kvalifikováno jako restituční důvod.⁷⁹ V jiném usnesení Ústavní soud uvádí, že případ Stěžovatelky nelze srovnávat se situací dle zákona č. 142/1947, protože podle tohoto zákona přecházelo vlastnické právo k zemědělskému majetku na stát na základě jiných právních skutečností než ze zákona, a proto i právní účinky obou zákonů jsou různé.⁸⁰

Názor Ústavního soudu v otázce souvztažnosti zákona č. 142/1947 Sb. a zákona č. 143/1947 Sb. je zcela v rozporu s názorem vysloveným soudcem Čermákem v disentním

⁷⁶ Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In.psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

⁷⁷ Odlišné stanovisko soudce prof. Vladimíra Čermáka, Nález ÚS ze dne 30. 10. 1997 sp. zn. IV. ÚS 217/96

⁷⁸ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996 sp. zn. 1/96

⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 5. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 43/96

⁸⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 1997 sp. zn. I.ÚS 211/97

stanovisku, tento je zajímavým pohledem na danou problematiku a osvědčuje, že otázka nutnosti intabulace rozhodně nebyla jednoznačná.

3.3.4 Nález Pl. ÚS 45/97 ze dne 25. 3. 1998

V zamítavém nálezu Pl. ÚS 45/97 se Ústavní soud podrobně vyjádřil ke stanovení rozhodného období, ve kterém stát odškodní újmy způsobené komunistickým režimem. Uvedl, že je výhradně možností státu odčinit křivdy způsobené nedemokratickým režimem, nikoli však jeho povinností takto činit. Československo bylo po pádu komunistického režimu vedeno snahou o aspoň částečnou nápravu jím způsobených křivd, přijalo zákony rehabilitující odsouzené v politických procesech a současně také zákony napravující majetkové křivdy.⁸¹ S přijetím výše uvedených zákonů bylo nutné ohraničit časové období, ve kterém odňaté vlastnické právo restituovat. Výchozí období bylo stanoveno v § 33 odst. 2 zákona č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci, a to daty 25. 2. 1948 až 1. 1. 1990. Ústavní soud uvedl: *„Stanovení začátku předmětného data 25.2.1948, tedy datem nástupu režimu, který již zcela vědomě, programově a trvale porušoval principy právního státu nelze dle odůvodnění Ústavního soudu vykládat tak, že by zákonodárce považoval "předúnorový" režim zcela a bezvýjimečně za režim respektující principy právního státu, ale pouze za výraz politické shody v otázce, zda k restitucím (ke kterým jiné postkomunistické země nepřistoupily vůbec) přistoupit a pokud ano, jakým způsobem. V tom je nepochybně zákonodárce suverénem.“*⁸²

Stěžovatelkou tvrzenou diskriminaci spočívající v povaze stanovení počátku rozhodného období, soud neshledal, ačkoli k prolomení rozhodného data došlo, a to ve vztahu k osobám, které pozbyly majetek podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb., u nichž došlo ke ztrátě vlastnických práv ex lege ke dni účinnosti těchto dekretů, tedy před rozhodným obdobím. K prolomení došlo na základě ustanovení § 2 zákona č. 243/1992 Sb., přijatého na základě zmocnění, obsaženého v § 7 odst. 2 zákona o půdě. Ústavní soud dovozuje, že již sama skutečnost, že restituční „*vstup*“ před datem 25. 2. 1948 nemá povahu novelizace ustanovení § 4 odst. 1 zákona o půdě, ale dochází k němu vydáním zákona ČNR č. 243/1992 Sb., naznačuje, že zákonodárce chápal tento předpis jen jako výjimku související se specifíkem dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a 108/1945 Sb. Proč v zákoně č. 243/1992 Sb. nebyl obsažen i zákon č. 143/1947 Sb., který byl stejně jako dekrety velice výjimečným právním předpisem, nebylo v rozhodnutí uvedeno. Ústavní soud doplňuje: *„Připuštění takové*

⁸¹ Zákon č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích, Zákon č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 1998 sp zn. Pl. ÚS 45/97

*výjimky je třeba dle Ústavního soudu chápat jako manifestní projev politické vůle zákonodárce, který však nic nezměnil na zásadě principiálně podmiňovat restituční nároky i nadále existenci zmíněného rozhodného období“.*⁸³ Dle vyjádření Ústavního soudu lze přesvědčivě konstatovat, že stanovení tzv. rozhodného období pro účel předmětného řízení, především jeho počátku, se opírá o „rozumné a objektivní důvody“. Ústavní soud uvedl, že: „Zákonodárce byl nucen jasně vymezit časovou hranici, za kterou v zásadě již nelze jít, bez nebezpečí dalšího řetězení odškodnění až do doby předmnichovské republiky, či ještě dále. Z pohledu legislativně-technického třeba konečně zmínit i to, že vyhovění návrhu by znamenalo, bez pozitivní úpravy, neexistenci jakékoli spodní časové hranice pro uplatnění restitučních nároků.“⁸⁴

Odlišné stanovisko zastává odborník na ústavní právo z Právnické fakulty Univerzity Palackého Maxim Tomoszek, který uvedl, že „*Interpretační přístup dosud zastávaný orgány České republiky založený na tom, že všechny účinky zákona č. 143/1947 Sb. nastaly jen a právě v okamžiku jeho účinnosti s dopadem na celý majetek rodu Schwarzenbergů nacházející se v Československé republice, je protiústavní, protože je v rozporu s objektivními historickými skutečnostmi, porušuje princip rovnosti i principy demokratického právního státu.*“⁸⁵ Podporuje tímto názor Stěžovatelky, že faktické panství nad předmětným majetkem měl stát ještě daleko dříve před vydáním zákona v roce 1947, protože již od roku 1945 ho spravovala národní správa.⁸⁶

3.3.5 Nález I.ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009

Je jediným rozhodnutím Ústavního soudu, které určilo vlastnictví Stěžovatelky a jejího adoptivního bratra Karla Schwarzenberga k majetku, jež přešel na stát na základě zákona č. 143/1947 Sb. Nálezem bylo shledáno porušení základního práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 LZPS, resp. práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud shledal po provedeném řízení, že byla porušena základní práva Stěžovatelky, ovšem nikoli ta, která sama označila, nýbrž právo stěžovatelky na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Tento postup Ústavního soudu je v souladu se zákonem,

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ Lex Schwarzenberg jako protiústavní součást českého práva. Podle státu je všechno v pořádku, IN.hlidacipes.org [cit. 2024-07-21]. Dostupné z <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-jako-protiustavni-soucast-ceskeho-prava-podle-statu-je-vsechno-v-poradku/>

⁸⁶ Výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 23.6.1945, č.j. III 1a-932-1945 o zavedení národní správy na majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga podle §§ 2-7 dekretu č. 5/1945 Sb. In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 9

protože Ústavní soud není při svém přezkumu vázán odůvodněním návrhu, nýbrž jeho petitem. Tedy je oprávněn shledat porušení i jiných než stěžovaných ústavně zaručených práv. Argumentace shledávající porušení čl. 8 odst. 1 Úmluvy je založena na vztahu člověka k jeho zesnulým předkům, včetně nakládání s jejich ostatky a možnosti uložení ostatků v příslušné funerální stavbě.⁸⁷ Ačkoli i právo na rodinný a soukromý život lze určitým způsobem omezit, v daném případě bylo omezení, spočívající ve vlastnictví funerální stavby jiným vlastníkem než potomky pohřbených, omezením neproporcionálním, které nesleduje legitimní cíl. Ústavní soud uvedl: „*V ustanovení čl. 8 odst. 2 Úmluvy, podle kterého jsou legitimními důvody omezení tohoto základního práva opatření v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Pouze existence těchto důvodů může legitimovat omezení základního práva, v daném případě shora popsánoho pietního respektu k ostatkům předků a k místu jejich pochování. Typicky lze za taková opatření považovat existenci hygienických či stavebnětechnických omezení, případně též vlastnické právo soukromé osoby k místu (pozemku, stavbě), na němž jsou ostatky uloženy. Vzhledem k tomu, že stát není nadán základními právy, nelze jeho vlastnictví bez dalšího subsumovat pod omezení uvedené v čl. 8 odst. 2 Úmluvy.*“⁸⁸ Ústavní soud nenabyl přesvědčení, že by vlastnictví hrobky přinášelo státu nějaký významný přínos, na němž by záležel blahobyt země. Dále Ústavní soud citoval jeden ze svých prvních nálezů,⁸⁹ ve kterém se vyslovil, že: „*Ačkoliv je současný demokratický právní stát vybudován na zásadě formální právní kontinuity s předchozími právními a politickými systémy, nelze při výkladu práva, jež má svůj historický původ, odhlížet od současných zásad materiálního právního státu.*“⁹⁰ Ústavní soud byl tedy toho názoru, že charakter předmětné stavby neumožňuje, aby byla zahrnuta do kategorií majetku podle § 1 odst. 2 zákona č. 143/1947 Sb., který podléhal podle § 1 odst. 1 přechodu na zemi Českou.

Úspěch Stěžovatelky je ale pouze částečný, protože návrh na zrušení, resp. prohlášení neúčinnosti zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou, byl odmítnut podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s ustanovením § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu z důvodu již vysloveného názoru Ústavním soudem. Závěrem odůvodnění nálezu se Ústavní soud vyjadřuje k navrhovanému

⁸⁷ Srov. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 1. 2006, stížnost č. 61564/00 ve věci Elli Poluhas v. Švédsko

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2009 I.ÚS 2477/08

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS. 19/93

⁹⁰ Tamtéž

zrušení zákona č. 143/1947 Sb. Tvrdí, že k porušení základních práv Stěžovatelky nedošlo výslovným zněním zákona, nýbrž jeho ústavně nekonformním výkladem.

3.3.6 Nález I.ÚS 1332/10 ze dne 21. 11. 2012

V nálezu Ústavní soud shledal porušení základního práva Stěžovatelky, konkrétně práva na rovný přístup k soudu. V řízení byla řešena aktivní legitimace Stěžovatelky, respektive její testární vztah k Adolfu Schwarzenbergovi. Obecné soudy dovodily, že Stěžovatelka není dědičkou, nýbrž odkazovnicí, tudíž není aktivně legitimována k podání návrhu na zahájení řízení o navrácení majetku Adolfa Schwarzenberga.

Ústavní soud byl však toho názoru, že obecné soudy se svými rozhodnutími dopustily porušení jejího základního práva na soudní ochranu zakotveného v čl. 36 odst. 1 LZPS a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Stalo se tak svévolnou interpretací příslušných ustanovení hmotněprávních a procesněprávních předpisů, jež je výronem tzv. přepjatého formalismu. Jako přepjatý formalismus specifikuje soud důsledek příliš formální interpretace právních norem, jež je ve svém důsledku v zásadním rozporu s principy spravedlnosti, čímž pak zakládá porušení základních práv a svobod. Dále Ústavní soud shledal porušení práva na soudní ochranu v postupu Nejvyššího soudu, který se při odmítnutí Stěžovatelčina dovolání vyjádřil, že: *„Odvolací soud při posouzení otázky, zda je Stěžovatelka účastnicí řízení, postupoval v souladu s ustálenou judikaturou soudů.“*, přičemž odkázal na svoje vlastní usnesení vydané v téže věci na základě dovolání vedlejšího účastníka. Dle názoru Ústavního soudu jediné předchozí rozhodnutí dovolacího soudu, a navíc v téže věci, nemůže vytvořit *„ustálenou“* judikaturu a být dostatečným odůvodněním rozhodnutí Nejvyššího soudu.

3.4 Řízení u mezinárodních orgánů

Po vyčerpání vnitrostátních prostředků v rámci soudní soustavy a přezkumu ústavnosti před Ústavním soudem České republiky se Alžběta Pezoldová obrátila na několik mezinárodních orgánů zabývajících se ochranou lidských práv dle mezinárodních úmluv. Konkrétně na Výbor Organizace spojených národů, jež dbá o dodržování Všeobecné deklarace lidských práv a základních svobod z roku 1948 a navazujícího Paktu a Opčního protokolu k mezinárodnímu paktu o občanských a lidských právech. Na základě ustanovení tohoto protokolu mohou jednotlivci podléhající jurisdikci států, které přijaly Pakt, podávat stížnosti na příslušný stát za

porušování občanských a politických práv zakotvených v Paktu.⁹¹ Dále se Alžběta Pezoldová obrátila na evropské orgány, konkrétně na v době podání fungující Evropskou komisi pro lidská práva, jež určovala přijatelnost stížností občanů Evropské unie předkládaných Evropskému soudu pro lidská práva.⁹²

3.4.1 Řízení před Výborem OSN pro lidská práva

Alžběta Pezoldová podala Výboru OSN pro lidská práva oznámení obsahující námitky proti porušení práva na rovné zacházení.⁹³ V oznámení je uvedeno, že se cítí být dotčena na základních právech, především právu na rovné zacházení v důsledku rozhodnutí orgánu České republiky v restitučních kauzách. Svou argumentaci založila na několika bodech, totožných s body namítanými před Ústavním soudem.

V prvé řadě poukazovala na nejasný okamžik přechodu předmětného majetku na zemi Českou a upozornila na nemožnost aplikace zákona č. 143/1947 Sb. při řešení restitučních nároků. Na pozadí výše uvedeného dovozovala nerovný přístup k její osobě v komparaci s přístupem k jiným osobám. Diskriminaci shledávala v tom, že zatímco zákon o půdě umožnil restituci majetku zabaveného podle zákona č. 142/1947 Sb., neumožnil již restituci majetku zabaveného jejímu právnímu předchůdci podle zákona č. 143/1947 Sb. Současně dodala, že na její rodinu byl aplikován diskriminační přístup, protože neexistuje validní odůvodnění, proč nedošlo k přechodu jejich majetku na základě zákona č. 142/1947 Sb.⁹⁴ S přihlédnutím k tomu, že stejné zacházení se všemi účastníky soudního řízení zahrnuje i možnost rovného přístupu k soudu a rovné příležitosti zjistit a předložit pravdivé skutečnosti, tvrdila, že jí bylo státními orgány bráněno využívat plně svých subjektivních práv, když jí byl odepřen přístup ke spisům a archivním dokumentům, které měly zásadní význam pro správné rozhodnutí v její věci. Takovým postupem došlo, dle jejího názoru, k diskriminaci dle čl. 26 a čl. 2 Paktu.⁹⁵

Česká republika odmítla tvrzené odepření přístupu k archiváliím. Současně vyjádřila, že případné znepřístupnění archivních dokumentů je pouhým nedorozuměním a činí sporným tvrzení o pravdivosti zamezení vstupu do archivů, což dokládala výpisem zpřístupněných

⁹¹ Sdělení 169/1991 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o přijetí Opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, čl. 1

⁹² Protokol 11 k Evropské úmluvě o lidských právech tuto komisi v roce 1998 zrušil a Evropský soud pro lidská práva rozšířil.

⁹³ Oznámení č. 757/1997 podaném Alžbětou Pezoldovou Radě OSN pro lidská práva dne 25. října 2002

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ Tamtéž

dokumentů, jež si vyžádal právní zástupce oznamovatelky.⁹⁶ Odmítla i případné pochybení národních orgánů při projednávání restitučních věcí oznamovatelky a dodala, že případné vytčené formální pochybení národních orgánů prakticky nelze napravit. Možnost odškodnění bezpráví spáchaného během nebo po druhé světové válce záleží jen na dobré vůli zákonodárce a nelze ji vynucovat.⁹⁷ Případné právo na obnovu řízení státní orgány u části restitučních řízení vedené mezi státem a oznamovatelkou vylučují z důvodu uplynutí objektivní tříleté lhůty pro možné uplatnění. Pokud pro některá restituční řízení doposud neuběhla výše zmíněná tříletá lhůta, nepovažuje stát za pravděpodobné, že by oznamovatelka mohla předložit nové skutečnosti nebo důkazy. V samém závěru vyjádření je připuštěno, že předmětný zákon 143/1947 Sb. představuje velice nestandardní opatření. Jeho hodnocení dnešní optikou však není správné, protože byl vydán ve zcela jiném dějinném a politickém kontextu, navíc dávno před rokem 1966, kdy byl podepsán Pakt. V odkazu se Česká republika ztotožňuje s názorem stanoviska Výboru OSN pro lidská práva, který vyslovil, že hodnocení tehdejších událostí se vymyká jeho kompetenci *ratione temporis*.⁹⁸

Výbor OSN pro lidská práva shledal, že není oprávněn posuzovat soulad předmětného zákona č. 143/1947 Sb. s nyní platnými lidskoprávními předpisy z důvodu uplatnění zásady *ratione temporis*, protože stěžovaný zákon byl vydán v roce 1947, tedy ještě před přijetím Paktu. Zároveň však vyzval ve spojitosti s výše uvedenou stížností Českou republiku k revizi právní úpravy a praxe.⁹⁹ Výbor konstatoval, že Česká republika porušila čl. 26 ve spojení s čl. 2 Paktu. Oznamovatelce byl opakovaným diskriminačním způsobem odňat přístup k dokumentům, které byly způsobilé prokázat oprávněnost jejích restitučních nároků.¹⁰⁰ Dále výbor vyslovil názor, že státní orgány nedostatečně zkoumaly problematiku okamžiku přechodu majetku Adolfa Schwarzenberga na stát. Tedy otázku, zda k přechodu došlo na základě dekretů, nebo jiným způsobem, protože takové zkoumání by mělo na výsledek řízení

⁹⁶ Zpráva za rok 2021 o stavu vyřizování stížností podaných proti České republice k mezinárodním orgánům ochrany lidských práv, Vláda České republiky, In:justice.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/722987/Zpr%C3%A1va+KVZ+za+rok+2021_web.pdf/2d1ce61a-3e25-415f-907c-7e23489f30ad, s. 34

⁹⁷ Zpráva o případech individuálních oznámení vůči České republice před Výborem OSN pro lidská práva, In: Mezisoudy.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/storage/files/tinyMCE/Zpr%C3%A1va_2003-2012_OSN.pdf, s. 13–19

⁹⁸ *Ratione temporis* je princip, jehož podstatou je, že rozhodující orgán nemá pravomoc rozhodovat o právní normě, která byla přijata před účinností právního předpisu, na který se tento orgán odkazuje. Více rozveden v kapitole 4.4.2. této práce

⁹⁹ Zpráva č. CCPR/C/76/D/757/1997 ze dne 29. 11. 2002 č. j. 757/1997, Výbor pro lidská práva OSN

¹⁰⁰ Zpráva za rok 2021 o stavu vyřizování stížností podaných proti České republice k mezinárodním orgánům ochrany lidských práv, Vláda České republiky, In:justice.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/722987/Zpr%C3%A1va+KVZ+za+rok+2021_web.pdf/2d1ce61a-3e25-415f-907c-7e23489f30ad, s. 34

zásadní vliv.¹⁰¹ České republice bylo uloženo, aby oznamovatelce umožnila podat novou žádost o vydání majetku nebo o náhradu za něj, revidovala zákonodárství a správní praxi za účelem zajištění rovnosti před zákonem a před ochranou zákona a publikovala názor Výboru.¹⁰² Značně problematické je dle opatření Výboru o stanovení povinnosti poskytnout oznamovatelce novou možnost uplatnění restitučních nároků. Takový požadavek je však v případě, že konkrétní řízení již bylo pravomocně skončeno, v kolizi se zákonným principem *rei iudicatae*. Jediným řešením je využití institutu obnovy řízení, u kterého je však stanovena objektivní tříletá lhůta pro možnost jeho uplatnění.

V roce 2019 vydal Výbor OSN pro lidská práva shrnutí dosavadního postupu států v přístupu k vytykávaným vadám, kde mimo jiné ohodnotil implementační úsilí ve věci Pezoldová.¹⁰³ Úsilí České republiky v nápravě vytykávaných vad ohodnotil Výbor OSN velice negativně, udělil České republice nejhorší možné známky a označil provedenou implementaci za nedostatečnou.¹⁰⁴ Po vydání tohoto nelichotivého resumé se Výbor rozhodl pozastavit implementační dialog s Českou republikou. Ve Zprávě za rok 2021 o stavu vyřizování stížností podaných proti České republice k mezinárodním orgánům ochrany lidských práv, která je vydávána Kanceláří vládního zmocněnce, je uvedeno, že Česká republika měla možnost poskytnout vyjádření týkající se implementace ve věci výše uvedené stížnosti do září roku 2021.¹⁰⁵ Vzhledem k neexistenci politické vůle se případnou implementací zabývat byla v návaznosti na dříve provedenou analýzu odeslána odpověď Výboru OSN pro lidská práva, jež oznamovala, že vláda vzala na vědomí hodnocení Výboru OSN pro lidská práva i jeho rozhodnutí pozastavit implementační dialog.¹⁰⁶

Vzhledem ke skutečnosti, že v oblasti implementace stanovisek Výboru OSN pro lidská práva nedosáhla Česká republika téměř žádných změn, v červenci roku 2005 se uskutečnila porada zástupců vybraných ministerstev¹⁰⁷ s cílem shodnout se na případném dalším postupu implementace názorů Výboru OSN na oznámení Alžběty Pezoldové proti České republice a na

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Follow-up progress report on individual communications, CCPR/C/125/3, United Nations, 2017, s. 10–11

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Zpráva za rok 2021 o stavu vyřizování stížností podaných proti České republice k mezinárodním orgánům ochrany lidských práv, Vláda České republiky, In.justice.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/722987/Zpr%C3%A1va+KVZ+za+rok+2021_web.pdf/2d1ce61a-3e25-415f-907c-7e23489f30ad, s. 35

¹⁰⁶ Tamtéž

¹⁰⁷ Jednalo se o zástupce ministerstev spravedlnosti, zahraničních věcí, zemědělství a vnitra

oznámení týkající se Rudolfa Czernina.¹⁰⁸ V obou řízeních mělo dojít ze strany státních orgánů k pochybením během procesního postupu. Na poradě bylo rozhodnuto, že není možné uplatnit na výše uvedené aktéry možnost hmotného odškodnění. Jako možnou alternativu shledali zástupci vybraných ministerstev možnost odškodnění ex gratia. Institut odškodnění ex gratia je využíván mimo jiné Evropským soudem pro lidská práva v těch případech, kdy poškozený nemá nárok na odškodnění dle platných předpisů, byť morální nebo etický nárok mu nepochybně vznikl. Odškodnění ex gratia rozšiřuje možnosti kompenzace jednotlivcům nad rámec zákona s cílem naplnit morální nebo etické nároky a tím se snaží přispět k dosažení spravedlivějšího práva de lege ferenda.¹⁰⁹ Zaplacení tohoto odškodnění bylo závislé na rozhodnutí vlády. Vzhledem ke skutečnosti, že k výplatě odškodnění nedošlo, lze dovozovat, že vláda České republiky takový nárok neodsouhlasila.

Kontrolní systém Výboru OSN pro lidská práva, založený na projednávání individuálních oznámení, není nadán jakoukoli pravomocí donucovacích prostředků vůči státům k plnění jeho závěrů, proto výsledek nebyl do přístupu České republiky k předmětné restituční kauze nikterak promítnut. Ačkoli je Pakt mezinárodní smlouvou přímo aplikovatelnou ve vnitrostátních právních řádech, názory Výboru OSN a jeho výklad Paktu nemají právní závaznost pro smluvní státy a jsou pak často ignorovány, tak jako ve výše uvedeném řízení.¹¹⁰

3.4.2 Řízení před Evropskou komisí pro lidská práva

Alžběta Pezoldová dále podala stížnost Evropské komisi pro lidská práva (dále jen „Komise“), ve které tvrdila, že během restitučních řízení byla diskriminována Českou republikou a tím omezena na svých základních právech. Konkrétně se petit návrhu dělil do tří stížnostních návrhů. Stěžovatelka tvrdila, že pokračující zabavení jejího majetku, nezákonně odebraného její rodině podle zákona č. 143/1947, porušuje její práva podle článku 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Dále, že její právo na přístup k nezávislému a nestrannému soudu podle článku 6 odst. 1 Úmluvy bylo porušeno odmítnutím Ústavního soudu posoudit její stížnosti týkající se protiústavnosti zákona č. 143/1947 a jejího práva na navrácení majetku podle zákona o půdě. Posledním stížnostním důvodem byla tvrzená diskriminace v užívání svých práv podle Úmluvy, jež je v rozporu s článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 1

¹⁰⁸ Rozhodnutí Výboru OSN pro lidská práva ze dne 29. 3. 2005, oznámení č. 823/1998, Rudolf Czernin v. Česká republika

¹⁰⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 9. 2007, stížnost č. 18642/04, Smatana v. Česká republika

¹¹⁰ HUBÁLKOVÁ, Eva. Majetkové restituce. Majetkové restituce jako zásah do vlastnických, Praha, 2004, Wolters Kluwer ČR, s. 63

Protokolu č. 1 a článkem 6 odst. 1 Úmluvy, protože zákon č. 143/1947 vyvlastnil majetek její rodiny bez náhrady.¹¹¹

Stížnost byla Komisí prohlášena za nepřijatelnou, a to z několika důvodů. Komise uvedla, že vyvlastnění proběhlo v roce 1947, dlouho předtím, než Úmluva vstoupila v platnost pro Českou republiku. Komise proto nemá časovou jurisdikci k přezkoumání vyvlastnění. Dále uvedla, že čl. 1 Protokolu č. 1 nezaručuje právo na nabytí majetku, pouze na pokojné užívání majetků stávajících. Podle mezinárodních předpisů neexistuje právo na restituci majetku. Vzhledem k tomu, že diskriminace podle čl. 14 Úmluvy je možným stížnostním důvodem pouze ve spojení s porušením některého jiného hmotného práva zaručeného Úmluvou, nelze v případě podmínky státního občanství podle restitučních předpisů dovést porušení zákazu diskriminace. Článek 6 odst. 1 Úmluvy se vztahuje pouze na spory o občanských právech a povinnostech uznaných podle vnitrostátního práva. Vnitrostátní soudy shledaly, že zákony citované žadatelkou se na její případ nevztahují.

Komise připomněla, že její úlohou je zajistit dodržování povinností vyplývajících z Úmluvy, nikoli přezkoumávat chyby v interpretaci práva nebo faktů učiněné vnitrostátními soudy, ledaže by tyto chyby zahrnovaly možné porušení práv podle Úmluvy. Vnitrostátní soudy, dle jejího názoru, poskytly důvody pro zamítnutí žádosti žadatelky a Ústavní soud posoudil ústavní aspekty. Žádost Komise shledala zjevně neopodstatněnou a současně nezjistila žádnou diskriminaci v domácích řízeních.

Lze tedy shrnout, že ani mezinárodní orgány, jež řešily problematiku zákona 143/1947Sb. a s ním související restituční řízení, nevnesly do sporu zásadní řešení. Položené otázky nadále zůstávají sporné. V čem se ale mezinárodní orgány shodly, je, že existence zákona 143/1947 Sb. je velice nestandardní, a že mezinárodní orgány nejsou nadány pravomocí hodnotit celkový stav právního řádu české republiky, jsou povolány výhradně k přezkumu těch jednání státu, jimiž by došlo k porušení předmětných mezinárodních předpisů.

¹¹¹ Tamtéž

4 Problematika ústavnosti zákona 143/1947 Sb.

Opakovaně se v souvislosti se zákonem 143/1947 Sb. objevují názory zpochybňující jeho ústavní konformitu. Navzdory tomu, že Ústavní soud v odůvodnění svých rozhodnutí provedl důkladný výklad. Především je ve veřejném prostoru akcentován názor, že zákon, ač dle judikatury Ústavního soudu ústavně konformní, porušuje svým zněním a významem principy právního státu. I v mezinárodním kontextu bylo vysloveno pochybení, kterého se dopustily české státní orgány, když Výbor OSN pro lidská práva dovedl v jejich přístupu k právům Stěžovatelky porušení. Na toto zjištění však Česká republika fakticky nijak nereagovala. Mezi nejzásadnější kritiku ústavní konformity zákona č. 143/1947 Sb. patří tvrzená absence obecných znaků právní normy, dovozování neplatnosti zákona od počátku pro rozpor s tehdejší ústavním pořádkem, kolizi s konfiskačním řízením a zpochybnění relevance ustálené judikatury ústavního soudu. Tyto a další kritické aspekty zákona se pokusím analyzovat na následujících stranách.

V rozboru se soustředím především na otázku, zda jsou výše uvedené pochybnosti o ústavnosti zákona skutečně natolik palčivé, aby mohly vyústit v nějaké zásadní konsekvence, respektive zda jejich existence je v rámci právního řádu skutečně problematická. Ústavní soud ve svých rozhodnutích opakovaně zdůrazňuje, a to i v souvislosti se zákonem č. 143/1947 Sb., že nefunguje jako čtvrtá instance přezkumu a nepřísluší mu výklad „*podústavního*“ (někdy též označovaného jako „*jednoduchého*“) práva, proto při analýze jeho judikatury je klíčové si uvědomit, zda stěžovatel využívá Ústavní soud k pokusu o zvrácení rozhodnutí obecných soudů, nebo zda skutečně sleduje ochranu svých základních práv. Právě četnost ústavních stížností byla Stěžovatelce v řízeních před Ústavním soudem vyčítána. Avšak mám za to, že situace Stěžovatelky a jejích stížnostních důvodů je natolik palčivá a výjimečná, že jí nelze vyčítat, že k ochraně svých práv využívá veškeré možné prostředky, které se jí naskytují.

4.1 Absence obecných znaků právní normy

Zákon 143/1947 Sb. dle některých názorů nenaplnuje obligatorní znaky právní normy, konkrétně znak formální určitosti,¹¹² a jednoznačně znak obecnosti, protože jeho jediným adresátem, vůči němuž jsou vyvozeny subjektivní povinnosti, je fyzická osoba, Adolf Schwarzenberg. Ačkoli byl tedy zákon řádně vydán, prošel řádným legislativním procesem, již

¹¹² Jak odstranit plevel v českém právním řádu a vyvarovat se přehmatů i dnes advokatnidenik.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z <https://advokatnidenik.cz/2024/06/28/jak-odstranit-plevel-v-ceskem-pravnim-radu-a-vyvarovat-se-prehmatu-i-dnes/>

v důvodové zprávě je uvedeno, že zákon postrádá znaky obecnosti.¹¹³ Znak obecnosti právní normy byl tedy již v roce 1947 pokládán za obligatorní pro všechny právní normy. Zákonodárci, kteří vytvořili návrh tohoto zákona, si byli vědomi jeho vad, což je osvědčeno v důvodové zprávě, která uvádí, že sami zákonodárci jsou si vědomi protiústavnosti zákona, přijímají ho s premisou, že dle budoucí nové ústavy již bude ústavně konformní, proto není překážkou, že je v rozporu s ústavou nyní platnou.¹¹⁴ Byť přijetí této očekávané nové ústavy došlo v roce 1948,¹¹⁵ tato ústavní listina neupravovala odlišně požadavky na znaky právní normy.

Znaky právní normy jsou dle odborné literatury, vyjma výše uvedených, také závaznost, a vynutitelnost.¹¹⁶ Obdobný výčet, rozšířený o další čtyři znaky, popsal Fuller ve svém díle *Morálka práva*. Dle Fullera má právo obecnou normativní povahu, zákony mají být vyhlášeny a nemají působit nazpět, mají být jasné, bezrozporné a nemají požadovat nemožné. Současně se mají vyznačovat určitou stálostí a při jejich aplikaci má být úřední postup ve shodě s deklarovaným pravidlem.¹¹⁷ Ačkoli není výlučně požadováno dodržování všech výše uvedených principů zákonodárcem, je nutné vyvíjet snahu o jejich co nejčastější naplnění. Pokud by tomu tak nebylo, právo by se stalo nemorálním a dalo by se očekávat, že bude ohroženo zákonodárství celého státu. Obsahuje-li totiž právní řád tajné, odporující si, retroaktivní či nemožnost požadující zákony, ztrácí tím „morální“ nárok být respektován.¹¹⁸

Ústavní soud v několika rozhodnutích akcentoval fullerovské zásady, co osvědčuje Jan Wintr ve své reflexi nálezu Pl. ÚS 27/09 kde uvádí, že: *„Od roku 2005 bylo několik zákonů nebo jejich částí zrušeno nikoli z důvodu obsahového rozporu s lidskoprávními ústavními normami, nýbrž z formálních důvodů – kvůli vadné proceduře nebo porušení principů právního státu; u dalších zákonů bylo takové zrušení zvažováno.“* Právě porušování fullerovských zásad, zejména první (obecnost), třetí (zákaz retroaktivity) a čtvrté (jasnost zákona), posloužilo Ústavnímu soudu v několika případech jako derogační důvody.¹¹⁹ Ústavní soud tyto zjevně

¹¹³ Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In.psp.s.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb.

¹¹⁶ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Právnické učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9., str. 39–40

¹¹⁷ FULLER, Morálka práva, Praha: Oikoymenth, 1998., s. 48–90

¹¹⁸ WINTR, Jan. *Nález Pl. ÚS 27/09: Obecnost, retroaktivita a Fullerovské principy vnitřní morálky práva*, In.lawmuni.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_smlouvy/Wintr_Jan_1251_.pdf

¹¹⁹ *Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005 sp zn. 24/04 (Jezy na Labi)*, *Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2009 sp zn. 124/2009 (o vzletové dráze v Ruzyni)*

považuje za principy právního státu vyplývající z čl. 1 odst. 1 Ústavy.¹²⁰ Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že: „Považuje princip obecnosti ústavního zákona za komponent kategorii podstatných náležitostí právního státu. Připomíná, že obecnost není účelem o sobě, jejím účelem je zajistit oddělení zákonodárné, výkonné a soudní moci, rovnost ústavní úpravy pro obdobné situace a tím vyloučení svévole při uplatňování veřejné moci a umožnění garance ochrany práv jednotlivce v podobě práva na soudní ochranu. Smyslem a účelem obecnosti ústavního zákona, jako pojmového znaku kategorie právního státu, je proto ochrana svobody.“¹²¹ K uvedenému principu obecnosti zákona, který je při debatě o zákonu č. 143/1947 Sb. relevantní, se Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře vyjadřuje a zdůrazňuje „maximum všeobecnosti právní regulace“ jako jedno ze základních principů materiálního právního státu.¹²² Ústavní soud neřešil otázku principiální v řízeních týkajících se zákona č. 143/1947 Sb., byť jsou právě pro něj i obecné soudy právní principy pomocníkem pro řešení obtížných právních případů pro zachování axiologické a teleologické konzistence právního řádu. Gerloch k tomu uvádí, že: „Úloha rozhodovat s přihlédnutím k právním principům je svěřena v podmínkách kontinentálního typu právní kultury Ústavnímu soudu, který může kvalifikovaně zasáhnout do právního řádu, má-li za to, že normativní právní úprava určité věci není konzistentní s právními principy, z nichž má vycházet“.¹²³

Pohled na zákon č. 143/1947 Sb. s přihlédnutím k Fullerově definici právních principů však značí, že zákon není pro český právní řád zásadním problémem, Česká republika jeho existencí neztrácí pomyslný morální nárok na to být respektována, z důvodu výjimečnosti dějinných okolností v době jeho přijetí. Je však důležité položit si otázku, zda nám tento, sic excesivní, zákon nevadí, a především, proč Ústavní soud, který u jiných zákonů, u nichž absentovala obecnost právní normy, přistoupil k jejich zrušení,¹²⁴ neučinil tak i v tomto případě.

¹²⁰ WINTR, Jan. Nález Pl. ÚS 27/09: Obecnost, retroaktivita a Fullerovské principy vnitřní morálky práva, In.lawmuni.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z:

https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_smlouvy/Wintr_Jan__1251_.pdf

¹²¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009 sp. zn. Pl. ÚS 27/09, odst. 19

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005 sp zn. 24/04 (Jezy na Labi), Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2009 sp zn. Pl. ÚS 24/08 (o vzletové dráze v Ruzyni)

¹²³ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 8. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9., str. 37

¹²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005 sp zn. 24/04 (Jezy na Labi), Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2009 sp zn. Pl. ÚS 24/08 (o vzletové dráze v Ruzyni)

4.2 Kolize konfiskačního řízení a aplikace zákona č. 143/1947 Sb.

Započaté konfiskační řízení dle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. bylo zrušeno v roce 1948, důvodem pro zrušení byla existence zákona č. 143/1947 Sb.¹²⁵ V nálezů Ústavního soudu v jiné věci byla řešena možná kolize zestátnění nemovitostí na základě konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. a jejich odnětí podle zákona č. 142/1947 Sb. Tedy dle některých výkladů¹²⁶ situace obdobná jako v případě zákona č. 143/1947 Sb. Ústavní soud v nálezů vyslovil, že i kdyby probíhaly dvě „*paralelní konfiskace*“, nastoupivší nedemokratický režim si chtěl pouze „*pojistit*“ přechod nemovitostí na stát, a sice postupem podle zákona č. 142/1947 Sb., a proto historická paralelní snaha o zabavení majetku nemohla mít za následek zneplatnění předchozí konfiskace.¹²⁷ K tomuto Jan Havlíček, právní zástupce stěžovatelky, dodává, že: „*Z hlediska pravidel pro kolize právních norem nemohlo dojít k implicitní derogaci dekretu č. 12/1945 Sb. a zrušení konfiskačního řízení a zákon č. 143/1947 Sb. tak mohl být aplikován až po ukončení konfiskačního řízení. Probíhající konfiskační řízení však nemohlo být zrušeno ani implicitní derogací dekretu č. 12/1945 Sb. zákonem č. 143/1947 Sb. Aby v tomto případě mohlo dojít k uplatnění obecných interpretačních pravidel o derogaci norem (zejména „*lex specialis*“ a „*lex posterior*“), musely by být tyto předpisy v přímé kolizi. Tato kolize z dikce dotčených zákonů nevyplývá a nic tedy nebrání tomu, aby dekret č. 12/1945 Sb. a zákon č. 143/1947 Sb. obstály vedle sebe.*“¹²⁸

Obecné soudy i Ústavní soud však tvrdí, že se konfiskace na majetek Adolfa Schwarzenberga nevztahovala. Vyhláška Okresního národního výboru v Českých Budějovicích¹²⁹, která ho označila za osobu německé národnosti, byla vydána bez zákonného zmocnění. Dekret totiž vydávání správních rozhodnutí o označení osob za osoby německé nebo jiné národnosti neumožňoval. Majetek Adolfa Schwarzenberga tedy nikdy, dle názoru soudů, konfiskačním předpisům nepodléhal.¹³⁰ V ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 143/1947 Sb. je

¹²⁵ Výměr ONV České Budějovice ze dne 12.2.1948 o zrušení vyhlášené konfiskace majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga, adresovaný národnímu správci schwarzenberského majetku., In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzeberg.cz/cs/documents/>, dokument č. 36

¹²⁶ Odlišné stanovisko soudce prof. Vladimíra Čermáka, Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 1997 sp. zn. IV. ÚS 217/96

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2056/18

¹²⁸ HAVLÍČEK, Jan. Lex Schwarzenberg není minulostí. In. Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 76

¹²⁹ Konfiskační vyhláška ONV České Budějovice ze dne 4.10.1945, již byla vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga v Čechách a na Moravě, a to podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z:

<http://www.lexschwarzeberg.cz/documents/>, dokument č. 10

¹³⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 8. 1998 sp. zn. I. ÚS 289/97

výslovně uvedeno, že předmětem převodu na Zemi Českou nejsou nemovitosti nabyté na základě zákona ze dne 16. 4. 1919, č. 215 Sb. o zabránění velkého majetku pozemkového a jejich zabor se ruší účinností zákona č. 143/1947 Sb. Ve vztahu k jinému správnímu řízení tedy bylo v zákoně č. 143/1947 Sb. explicitně uvedeno zrušovací ustanovení. Není tedy jasné, zda konfiskační řízení vedené s Adolfem Schwarzenberga dle dekretů nebylo zrušujícím ustanovením v zákoně upraveno cíleně, nebo zda se jednalo o legislativní opomenutí. Soudy není s přihlédnutím k ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 143/1947 Sb. odůvodněno, proč zákon obsahuje výlučné zrušovací ustanovení k některým správním řízením a ke konfiskačnímu řízení nikoli.

Nad rámec právního rozboru dodává Havlíček, že faktické jednání orgánů veřejné moci potvrzuje, že zákon č. 143/1947 Sb. nebyl aplikován nabytím účinnosti, když nebyly provedeny žádné kroky ke zrušení tehdejší národní správy majetku Adolfa Schwarzenberga (tato zrušena až 31. 5. 1948) ani k provedení vkladu vlastnického práva země České.¹³¹

Lze shrnout, že ačkoli Ústavní soud při kolizi konfiskace majetku dle dekretů a zákona č. 142/1947 Sb. stanovil jejich vzájemné neovlivnění, respektive plné uplatnění konfiskačních předpisů, což ve svém důsledku do dnešních dní zakládá možnost právních nástupců konfiskovaných vlastníků na navrácení majetku, v případě zákona č. 143/1947 Sb. takový postup explicitně neumožňuje, byť se tyto zákony (myšleno zákon č. 142/1947 Sb. a zákon č. 143/1947 Sb.) pojí dnem přijetí a částečně i obsahovým ustanovením, a současně soudy není dostatečně přesvědčivě vystavěna argumentace, proč tomu tak je. Tímto by mohla být porušena zásada legitimního očekávání Stěžovatelky, protože soudy nebylo dostatečně vysvětleno, proč v jejím případě postupují jinak než lze považovat za běžnou praxi.

4.3 Závaznost ustálené soudní praxe a rozhodnutí Ústavního soudu

V Rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích je uvedeno: „*Předmětné pozemky roce 1947 jakožto zemědělský a lesní majetek zapsaný v knihovně na původního vlastníka podle § 1 odst. 1 a 2 zákona č. 143/1947 Sb., přešly na základě tohoto zákona na zemi Českou. Je výrazem ustálené soudní praxe, že k přechodu majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou došlo vyjma tzv. Schwarzenberské hrobky ex lege nabytím účinnosti zákona č. 143/1947 Sb., tedy dnem 13. 8. 1947, s tím, že případný vklad vlastnického práva ve prospěch země České ve smyslu § 4 zákona č. 143/1947 Sb., byl-li vůbec proveden,*

¹³¹ HAVLÍČEK, Jan. Lex Schwarzenberg není minulostí. In. Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 81

*měl pouze deklaratorní charakter; neboť intabulace bylo k nabytí k nabytí vlastnického práva k nemovitostem třeba jen u převodů nemovitostí.*¹³² Následně je v rozsudku uvedeno množství usnesení Ústavního soudu, na základě kterých dovozuje okresní soud ustálenou praxi. Soud tímto akcentoval ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, jež stanoví, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.

4.3.1 Závaznost rozhodnutí ÚS

Pro možnou úvahu o závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu v dané věci, je podstatné si definovat co se rozumí pojmem rozhodnutí Ústavního soudu. Z odborné literatury je nepochybné, že rozhodnutím ústavního soudu se rozumí nálezy, a to jak senátní, tak plenární, jež jsou nadány větší silou, resp. významem závaznosti.¹³³ Usnesení se považují za rozhodnutí závazná „*inter partes*“, tedy mezi účastníky předmětného soudního řízení. Usnesení ale na rozdíl od nálezů nejsou závazná pro Ústavní soud, tím méně pak pro subjekty stojící mimo, tedy i pro obecné soudy. Pro další judikaturu Ústavního soudu však mají některá usnesení nezanedbatelný, „inspirativní“ význam, nezřídka se na ně odkazují při pozdějším rozhodování. Lze tedy uzavřít, že rozhodnutím Ústavního soudu se rozumí pouze jeho nález, tedy meritorní rozhodnutí, nikoli však usnesení.¹³⁴ Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 upřesnil: „*Povinnost respektovat dřívější rozhodnutí Ústavního soudu se vztahuje primárně (a téměř výlučně) na nálezy.*“¹³⁵ Dále v nálezu sp. zn. I. ÚS 643/06 přímo uvedl, že: „*Odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné neznamená potvrzení zákonnosti právního názoru obsaženého v rozhodnutí napadeném ústavní stížností*“ a také, že: „*Účelem řízení o ústavní stížnosti je ochrana základních práv či svobod, což se promítá i do povahy a obsahu odmítacích usnesení, která plní mj. funkci jistého procesního ventilu uvolňujícího rozhodovací kapacitu a rozhodně nemohou poskytovat alibi pro orgány veřejné moci, které však kvazimeritorní (a často i nemeritorní) rozhodnutí soudů chránících základní práva takto užívají jako potvrzení svých právních názorů.*“¹³⁶

Tento názor kvituje v souvislosti s ústavními stížnostmi týkajícími se zákona č. 143/1947 Sb. i emeritní soudkyně Ústavního soudu Eliška Wagnerová, jež uvedla, že není pravdou, že by rozhodnutí Ústavního soudu ve věci týkající se zákona č. 143/1947 Sb. vedené pod sp. zn.

¹³² Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. 4. 2016

¹³³ SLÁDEČEK. Václav, MIKULE. Vladimír, SYLLOVÁ. Jindřiška, Ústava České republiky, 2. vydání, 2016, ISBN: 978-80-7400-590-9, s. 1018–1048

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Nález ÚS ze dne 13.11.2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 643/06

IV.ÚS 129/94 bylo pro soudce zavazující. „*Usnesení není nález a jakožto usnesení nemá obecnou závaznost a netvoří překážku věci rozhodnuté. Nálezy jsou podle ústavy závazné pro všechny orgány a osoby, ale v případě usnesení to tak není.*“ Dodává, že o zákonu 143/1947 Sb. může Ústavní soud rozhodovat opětovně.¹³⁷

Komentářová literatura se k této problematice staví jednoznačně, když stanoví, že Ústavní soud skutečně není nadřízený ostatním soudům, není další (přezkumnou) instancí v systému soudnictví, jak ostatně sám Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje. Nemůže tak platit zákonem stanovená poučka aplikovatelná v soustavě (ostatních) soudů v čl. 91 Ústavy, že podřízený soud je vázán právním názorem soudu nadřízeného.¹³⁸

Ačkoli je tedy judikatura týkající se zákona č. 143/1947 Sb. konzistentní, je založena především na rozhodnutích vydaných formou usnesení, které nezakládají překážku vykonatelného rozhodnutí dle čl. 89 odst. 2 Ústavy, samotné nálezy tvoří jen šest nálezů z více jak padesáti řízení vedených v této věci před Ústavním soudem. Současně z těchto šesti nálezů se čtyři zabývají procesními nedostatky při rozhodování u obecných soudů. Zbývající dva nálezy Ústavního soudu stojí do jisté míry ve vzájemném protikladu. Senátní nález I. ÚS 2477/08 ze dne 7. 1. 2009 vyhověl ústavní stížnosti a část, byť minoritní, majetku vrátil do vlastnictví právních nástupců původního vlastníka. Současně však vyslovil kontinuitu s ustálenou judikaturou. Plenární nález 45/97 stížnost zamítl, avšak v tomto se nejednalo primárně o stížnost na zákon č. 143/1947 Sb., nýbrž jeho obsahem byl návrh na zrušení části ustanovení § 4 odst. 1 zákona o půdě, a to v části věty vyjádřené slovy „od 25. února 1948.“ Judikatura je tedy založena na dvou nálezech, které mají obecnou závaznost, avšak tyto stojí v částečném protikladu.

4.3.2 Závaznost ustálené soudní praxe

Pojem ustálené soudní praxe se ve vztahu k rozhodování o nárocích Stěžovatelky vyskytuje téměř v každém rozhodnutí. Stěžejním důvodem pro reflexi ustálené soudní praxe v rozhodování soudů je především ctění základních zásad právního státu jako jsou právní jistota, předvídatelnost práva a právo na nezávislý a nestranný soud. Jaké předpoklady je třeba naplnit, aby soudní praxe byla ustálená? Ačkoli nemáme legální definici tohoto pojmu, odborná

¹³⁷Lex Schwarzenberg jako protiústavní součást českého práva. Podle státu je všechno v pořádku, IN.hlidacipes.org [cit. 2024-07-21]. Dostupné z <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-jako-protiustavni-soucast-ceskeho-prava-podle-statu-je-vsechno-v-poradku/>

¹³⁸ SLÁDEČEK. Václav, MIKULE. Vladimír, SYLLOVÁ. Jindřiška, Ústava České republiky, 2. vydání, 2016, ISBN: 978-80-7400-590-9, s. 1018–1048

veřejnost se shoduje na tom, že hlavním aspektem je časový rámeček, ve kterém se o obdobné věci rozhoduje obdobně, přičemž argumentační síla takové judikatury vzrůstá s množstvím obdobně řešených případů v čase.¹³⁹ Není však taxativně stanoveno, kolik obdobných případů již naplňuje pojem ustálené soudní praxe. Vojtěch Šimíček k tomu dodává, že v praxi se často nejedná o dlouhodobou linii takový případů a odkazy na ustálenou judikaturu mohou představovat i jedno či dvě rozhodnutí.¹⁴⁰ Avšak sám Ústavní soud kárá Nejvyšší soud, který dovodil vlastní ustálenou soudní praxi na základě svého jednoho rozhodnutí.¹⁴¹

Výjimku z pravidla ctění ustálené soudní praxe popsal Ústavní soud ve svém nálezu IV.ÚS 301/05, kde uvedl, že pokud by například Ústavní soud nález neodůvodnil vůbec anebo ho odůvodnil argumenty, které lze považovat objektivně za naprosto nedostatečné anebo celkem nepochopitelné, nebylo by možné očekávat od obecných soudů, aby z takového nálezu seznaly, co vyjadřuje, a tudíž by od nich mohlo být stěžejí očekáváno, aby jej respektovaly.¹⁴² V této situaci by nebylo ospravedlnitelné vytknout obecným soudům porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy. Judikatura Ústavního soudu týkající se principu právní jistoty vyžaduje přesnost a předvídatelnost soudního rozhodování. V takovém případě by bylo namístě, aby obecný soud konstatoval, že smysl odůvodnění Ústavního soudu je nejasný, a rozhodl, jak nejlépe může.¹⁴³ Avšak lpění na ustálené soudní praxi nesmí být ze strany obecných soudů bezmezné, vždy je nutné vést v patrnosti i možný společenský a právní vývoj, byť tento přístup vyžaduje při jeho aplikaci řádné odůvodnění odklonu od ustálené soudní praxe.

Na základě tohoto přístupu českého soudnictví je tedy nutné položit si otázku, zda je ustálená soudní praxe v případě zákona č. 143/1947 Sb. v průběhu času překonaná? Kladnou odpověď částečně podporuje vrácení Schwarzenberské hrobky vyhovujícím nálezem I. ÚS 2477/08, byť i tento nadále vyslovuje kontinuitu s ustálenou praxí. Současně se nelze ubránit úvaze, že politické rozhodnutí o navrácení církevních restitucí podporuje pozitivní společenské vnímání navrácení hodnotných restitucí. Ačkoli nelze v charakteru zákona č. 143/1947 Sb. a přechodu církevního majetku na stát shledat výrazné shody, skutečnost navrácení církevních restitucí, které svou hodnotou přesahují odhadovanou hodnotu majetku Adolfa

¹³⁹ Sběrné odkazy k judikatuře a využití citační analýzy ke zvýšení transparentnosti rozhodování, In. Ilaw.cas.cz, [cit. 2024-10-11] Dostupné z:

https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2017/7/4.Hanych-Hara%C5%A1ta_7_2017.pdf, s.619

¹⁴⁰ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Předvídatelnost soudního rozhodování, Jurisprudence, 2004, č. 5, s. 8

¹⁴¹ Nález I.ÚS 1332/10 ze dne 21. 11. 2012

¹⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 IV.ÚS 301/05

¹⁴³ Tamtéž

Schwarzenberga¹⁴⁴, evokuje, že společenské vnímání vrácení významných restitucí není v České republice výhradně negativní. Zákon č. 143/1947 Sb. uvedl do kontextu možné nápravy s církevními restitucemi i Jan Kudrna, když vyjádřil „*Aby mohlo dojít k jakékoliv revizi Lex Schwarzenberg, musel by parlament schválit nový zákon, kterým by normu z roku 1947 vymazal z právního řádu. Stát by se tak sám připravil o majetek podobně jako v případě církevních restitucí.*“¹⁴⁵ Zda do budoucna můžeme očekávat, že by byl přístup soudu, potažmo zákonodárců, odlišný od dosavadního, však nelze predikovat.

4.4 Nesoulad s principy demokratického právního státu

Podstatnou součástí českého právního řádu jsou právní principy. Ačkoli neexistuje jednoznačná definice právního principu, panuje odborná shoda, že se jedná o normativní právní ideje, které doplňují mezery v právním řádu.¹⁴⁶ Tímto dotvářejí právo pro přiblížení se k ideálnímu právnímu stavu *de lege ferenda*. Jako další z problematických aspektů zákona č. 143/1947 Sb. je označován rozpor s některými právními principy. Ačkoli tento rozpor není problémem, který by zakládal neústavnost a neumožňuje zpochybnit platnost zákonné úpravy, má značný význam pro důvěru občanů v justici, nebo dokonce v samotný právní řád.

4.4.1 In favorem restitutionis

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti upozorňuje na nesprávný postup soudu a dodává, že Ústavní soud vytvářel mnohé principy, například pro problematiku restitucí stěžejní princip in favorem restitutionis, až po vydání nálezu Pl. ÚS. 217/96, na který ve svých rozhodnutích odkazuje. Opětovně žádala, aby věc byla právně přezkoumána i na základě tohoto principu.

In favorem restitutionis, neboli v pochybnostech ve prospěch restituenta, je právní princip využíván Ústavním soudem v restitučních kauzách. Ačkoli byl prvně v rozhodnutí pojmenován v roce 2013¹⁴⁷, Ústavní soud uvádí, že už od svých prvních rozhodnutí v restitučních věcech se řídil principem *ex favore restitutionis*, tedy ve prospěch restitucí. Již v nálezu z roku 2008 Ústavní soud připomínal, že: „*Ke splnění účelu a cíle restitucí je zejména nutné, aby obecné soudy interpretovaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám co*

¹⁴⁴ Odhadovaná hodnota majetku Adolfa Schwarzenberga, který přešel na stát je 4 miliardy v roce 1947, dnes by tato částka činila cca 55 miliard, církvím má být navrácen majetek v hodnotě zhruba 75 miliard korun a dále jim má být během 30 let postupně vyplaceno cca 59 miliard korun jako náhrada za majetek, jenž nemůže nebo z různých důvodů nebude vrácen.

¹⁴⁵ HANYCH, Monika, *Zobrazování práva v médiích: Mediální reprezentace rozhodování vrcholných českých soudů ve vybraných médiích*, disertační práce, Příloha č. 3 Zkoumané články Ústavního soudu, s. 13

¹⁴⁶ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9., s. 36

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III.ÚS 2176/13

*nejvstřícněji, v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k odnětí majetku v minulosti došlo. Je proto nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech a jež mohou být – jako v daném případě – značně komplikované a netypické. To však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení sporu, jakkoliv se to může jevit skutkově i právně značně složitě... kde text restitučního předpisu napravení křivdy vzniklé v minulosti umožňuje, má být napravena, zvláště když je zjevné, že je její napravení v konkrétním případě souladné s účelem zákona.*¹⁴⁸

Zdůraznil, že restituční případy je nutné řešit s ohledem na to, že restituenti byli v minulosti vystaveni mnoha nespravedlnostem, včetně majetkových. Z dosavadní konzistentní judikatury Ústavního soudu v restitučních věcech je zřejmé, že nikdy nezrušil ustanovení restitučních zákonů v neprospěch fyzických a právnických osob, kterým zákonodárce formou zákona umožnil zmírnit způsobené křivdy. Ústavní soud nepřijal argumentaci, že jeden restituent by neměl restituovat, protože jiná osoba nebyla zákonodárcem zahrnuta mezi ty, kterým byly křivdy zmírněny. Také ve věci církevních restitucí, v nichž Ústavní soud opakovaně rozhodoval, zdůrazňoval legitimní očekávání a poukazoval na nečinnost zákonodárce.¹⁴⁹

Ústavní soudce Jiří Zemánek v rozhovoru pro *respekt.cz* doplnil, že někteří ústavní soudci zastávají názor, že právo je pouze část našeho hodnotového a normativního systému a nemůže vykrývat všechny jeho polohy. Zemánek uvedl, že: „*Vyšší princip mravní užívaný právě v aplikaci principu in favorem restitutionis je jakýmsi nadčasovým korektivem a měl by být při výkladu práva zohledněn.*“¹⁵⁰ Sám Ústavní soud k principu *in favorem restitutionis* uvedl, že jeho uplatnění je intenzivnější, čím obtížnější je výklad rozhodné právní normy, včetně objasnění jejího smyslu a restitučního účelu.¹⁵¹

Ačkoli by se dalo argumentovat, že tento postoj je v přímém rozporu s nálezy Ústavního soudu, jež opakovaně dovodily porušení základních práv Stěžovatelky v důsledku nevyužití procesních nástrojů určených k řádnému provedení řízení, kdy v těchto nálezech výslovně Ústavní soud řekl, že restituce týkající se zákona č. 143/1947 Sb. jsou restitucemi mimořádně složitými a je třeba při jejich řešení vynaložit adekvátní úsilí při prokazování. Nevyužití

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 274/04

¹⁴⁹ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

¹⁵⁰ Nelze vykládat právo proti zdravému rozumu a citu pro spravedlnost, *In.respekt.cz* [cit. 2024-07-11] Dostupné z <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/nelze-vykladat-pravo-proti-zdravemu-rozumu-a-citu-pro-spravedlnost>

¹⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

principu in favorem restitutionis osvětluje Stanislav Balík tím, že judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu je konstantní v určení, že zásada favoris restitutionis nemůže založit restituční nárok v rozporu se zákonem.¹⁵²

4.4.2 Ratione temporis

Princip ratione temporis se dotýká časové působnosti právních norem, je klíčový pro určení, které právní normy se má použít na daný případ, zejména pokud došlo ke změně právních předpisů. V rámci soudní praxe princip ratione temporis určuje, zda má soud pravomoc rozhodovat o určité věci z hlediska časové působnosti. Tedy, zda se právní předpis nebo mezinárodní smlouva vztahuje na události, které se staly před jejím přijetím, nebo zda lze aplikovat nový právní předpis na dřívější události. Mezinárodní soudy často uplatňují tento princip při rozhodování, zda mají pravomoc rozhodovat o případech, které se staly před tím, než stát přijal danou smlouvu nebo podléhal jejich jurisdikci.¹⁵³ Konkrétně se jej dotýká vláda České republiky ve vyjádření adresovaném Výboru OSN pro lidská práva, ve kterém je uvedeno, že zákon č. 143/1947 Sb., na jehož základě ex lege přešel majetek jedné rodiny na stát, představuje pro dnešní dobu naprosto nezvyklé opatření. Hodnotit toto opatření však dnešními měřítky nelze. Výbor OSN sám konstatoval, že hodnocení tehdejších událostí se vymyká jeho kompetenci ratione temporis.¹⁵⁴

V návaznosti na zákon č. 143/1947 Sb. lze tedy užití principu demonstrovat tak, že státní ani mezinárodní orgány nejsou nadány vykládat okolnosti jeho vzniku ve stínu nyní platných norem a mezinárodních smluv týkajících se lidských práv, protože v roce 1947, ve kterém byl zákon č. 143/1947 přijat, nebyla Česká republika adresátem žádné z těchto norem. Neznamená to však, že by tímto byl odepřen přístup k ochraně základních práv a svobod.

4.4.3 Zásada legitimního očekávání

Jedna ze základních zásad právního státu je zásada legitimního očekávání. Tato má za cíl zajistit ochranu jednotlivce před náhlými a nepředvídatelnými změnami v právním prostředí a současně chránit vnitřní soudržnost a předvídatelnost právního řádu v tom smyslu, že

¹⁵² BALÍK, Stanislav. Lex Schwarzenberg není minulostí. In. Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 10

¹⁵³ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 189

¹⁵⁴ Zpráva o případech individuálních oznámení vůči České republice před Výborem OSN pro lidská práva, Vláda České republiky, In.justice.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/768738/3.8_Zpr%C3%A1vaVLP_2003-2012.pdf/2bc3a1ad-f128-45ce-a1a3-4cc42c3eeb15, s. 19

rozhodování státních orgánů bude konzistentní a spravedlivé. Na toto upozorňovala Stěžovatelka Ústavní soud, když se domáhala posouzení svého případu.¹⁵⁵ Žádala, aby byl její případ posuzován s přihlédnutím k nové judikatuře.¹⁵⁶ K tomuto se Ústavní soud vyjádřil tak, že nemůže přitakat námitce, že by měl přehodnotit svůj dosavadní přístup ve světle uvedených nálezů. Ústavní soud totiž konstatuje, že byt' v těchto věcech byly řešeny věci týkající se majetkových nároků (či křivd) na přelomu první a druhé poloviny dvacátého století, případ Stěžovatelky je velmi specifický a jen obtížně srovnatelný s věcmi projednávanými pod citovanými spisovými značkami. Tyto je však třeba odlišit od případu Stěžovatelky, v němž k přechodu majetku došlo ke dni 13. 8. 1947, tudíž mimo časové období vymezené zákonem o půdě, a to speciálním konfiskačním předpisem, který dopadal výlučně na majetek hlubocké větve rodu Schwarzenbergů.¹⁵⁷

I v rozhodování orgánů na mezinárodní úrovni (především v judikatuře ESLP) bylo judikováno, že pouhé přesvědčení, že dojde ke změně práva směrem k navrácení majetku, nemůže nikomu založit legitimní očekávání pro účely užití čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě; to musí být konkrétní a z práva vycházet.¹⁵⁸

4.5 Pomůže jen vůle zákonodárce?

V odůvodnění usnesení Ústavního soudu II. ÚS 4323/18 se vyskytuje poutavá pasáž, ve které je ocitováno znění rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem, proti jehož rozhodnutí stížnost směřuje. V této části rozsudku je uvedeno, že: „*Přechod dotčeného majetku na stát na základě zákona č. 143/1947 Sb. byl prachsprostou krádeží, jelikož původní vlastník se proti Československému státu neprovinil, vystupoval jako vášnivý antinacista a podporoval odboj, pročež k odnětí jeho majetku neexistovalo sebemenší morální oprávnění, avšak účelem restitučních zákonů nebylo (a ani nemohlo být) odstranění všech historických křivd. Za situace, kdy uvedená majetková křivda nespadá do tzv. rozhodného období pro účely žádného z restitučních zákonů, proto soudy (a to ani Ústavní soud) nemohou aktivisticky nahrazovat vůli zákonodárce a rozsah restitucí svévolně rozšiřovat.*“¹⁵⁹ V judikatuře Ústavního soudu i v odborné debatě se opakovaně uvádí, že jen vůle zákonodárce může změnit již stanovené požadavky restitučních nároků. Pokud chceme tedy navrátit majetek do rukou dědiců Adolfa

¹⁵⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 312/17

¹⁵⁶ Především k nálezům sp. zn. I. ÚS 3964/14 ze dne 13. 6. 2016 a sp. zn. I. ÚS 3943/14 ze dne 2. 8. 2016

¹⁵⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 312/17, bod 10. a bod 11

¹⁵⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 7. 2002, stížnost č. 39794/98 ve věci Gratzinger a Gratzingerová v. Česká republika

¹⁵⁹ Rozsudek okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. 4. 2016 č. j. 22 C 175/2014-159

Schwarzenberga, nejsnazší cestou je změna zákona. Zde se nabízí hned několik možností, jak takové nápravy dosáhnout. První z nich je možnost novelizace § 6 zákona č. 299/1991 Sb. o půdě, a rozšíření demonstrativního výčtu o přechodový titul zákon č. 143/1947 Sb., avšak takové řešení by bylo restitučním titulem pouze pro nemovité věci. Osobní věci Adolfa Schwarzenberga, jejichž přechod sice nebyl upraven zákonem, ale fakticky k jejich přechodu na stát došlo, by musely být upraveny zvláštní úpravou. Z pohledu Stěžovatelky by se nejspíše jevilo jako nejvhodnější způsob navrácení majetku zrušení zákona č. 143/1947 Sb. jako celku. Jen tento způsob totiž odstraní zákon z českého právního řádu a udělá pomyslnou tečku za všemi soudními spory.

Obdobný názor, že jediným možným způsobem nápravy je vůle zákonodárce, vyjádřil i emeritní soudce Ústavního soudu Vojtěch Šimíček, když uvedl: „*Účelem restitučních zákonů nebylo – a ani nemohlo být – odstranění všech historických křivd. Za situace, kdy uvedená majetková křivda nespadá do tzv. rozhodného období pro účely žádného z restitučních zákonů, proto soudy – a to ani Ústavní soud – nemohou aktivisticky nahrazovat vůli zákonodárce a rozsah restitucí svévolně rozšiřovat.*”¹⁶⁰

Stěžovatelka opakovaně ve svých stížnostech tvrdí diskriminační postup ze strany státu, ovšem tuto diskriminace Ústavní soud nikdy nedovodil. Ve stínu tohoto se ovšem jeví jako pozoruhodné, že v roce 2016 byl vypracován návrh zákona na přechod majetku fyzické osoby bez expropriačního titulu, který je zákonným předpokladem k vyvlastnění.¹⁶¹ Tento návrh zákona nebyl ani ve sněmovně projednán, protože panovala politická shoda na to, že je zcela nepopíratelně v rozporu s ústavním pořádkem.

4.6 Zákon č. 143/1947 Sb. jako inspirační zdroj

Skutečnost, že čeští zákonodárci nejsou k legislativním aktům, které vykazují znaky rozporné s Ústavou, lhostejní, osvědčuje jednoznačné zamítnutí návrhu zákona z roku 2016 na vyvlastnění majetku podnikatele a miliardáře Zdeňka Bakaly (dále jen „návrh zákona Lex Bakala“). V návrhu zákona Lex Bakala je uvedeno, že cílem navrhované právní úpravy je zmírnění tvrzené křivdy, ke které došlo během privatizace podílu České republiky na podniku Ostravskokarvinské doly. Navrhovatelé dovozují celostátní zájem na vyvlastnění majetku,

¹⁶⁰ Lex Schwarzenberg jako protiústavní součást českého práva. Podle státu je všechno v pořádku, IN.hlidacipes.org [cit. 2024-07-21]. Dostupné z <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-jako-protiustavni-soucast-ceskeho-prava-podle-statu-je-vsechno-v-poradku/>

¹⁶¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, čl. 11 odst. 4 a zákon č. 184/2006 Sb. o vyvlastnění

zamítají řešení věci prostřednictvím trestního řízení, když tvrdí, že státní zastupitelství nečinní v předmětné věci zásadní kroky.¹⁶²

Navrhovatelé označují jako inspirační zdroj zákon č. 143/1947 Sb.¹⁶³ Nejen samotné znění zákona, ale i rétorika užitá v důvodové zprávě je nápadně podobná té užitě při přijímání zákona č. 143/1947 Sb. Návrh poslanců směřuje k vydání zákona, kterým by Česká republika nabyla vlastnické právo k některým nemovitostem ve vlastnictví fyzické osoby, pana Zdeňka Bakaly. Součástí důvodové zprávy je i zhodnocení souladu s ústavním pořádkem. Zde je konstatováno, že judikatura Ústavního soudu je od roku 1996 konzistentní v otázce souladu zákona č. 143/1947 Sb. s ústavním pořádkem, z čehož navrhovatelé dovozují ústavní konformitu vlastního návrhu. V důvodové zprávě je dále uvedeno: „*Pánové Bakala, Sobotka, Pokorný a spol. reálně stojí nad zákony této země. Proto nám nezbývá než učinit zcela mimořádný krok a předložit Sněmovně návrh zákona o vyvlastnění pana Bakaly. Po dlouhém váhání jsme při zkušenosti s vyšetřovací komisí D47 přistoupili na návrh Aleny Vitáskové a vyvlastnění majetku Zdeňka Bakaly v ČR jsme odsouhlasili. Konkrétně navrhujeme vyvlastnit jeho honosné sídlo v obci Modrava na Šumavě a dále vydavatelství *Economia*, které provozuje *Aktuálně.cz* a vydává *Hospodářské noviny*. Nejde nám pochopitelně o to, aby stát vlastnil vily a media, ale chceme vydražit alespoň část majetku, který nebyl panem Bakalou doposud vyveden z České republiky,*“ řekl na tiskové konferenci Miroslav Lidinský.¹⁶⁴ Vláda České republiky nedoporučila návrh zákona projednat s ohledem na rozpor s čl. 11 LZPS. Vláda zdůraznila, že k takovému protiprávnímu jednání došlo v historii pouze jednou, a to v roce 1947, kdy Adolfu Schwarzenbergovi byl znárodněn majetek značného rozsahu.¹⁶⁵

Na výše uvedeném návrhu zákona Lex Bakala a vymezení jeho tvrzené ústavnosti si dovoluji demonstrovat, jak velký problém představuje existence zákona č. 143/1947 Sb. v českém právním řádu. Když poslanci předložili výše uvedený návrh, učinili tak v souladu s ústavním pořádkem a konstantní judikaturou Ústavního soudu. Pokud by panovala politická shoda na nutnosti vyvlastnění majetku Zdeňka Bakaly, historie by se pomyslně opakovala a Bakala by se dostal do obdobného postavení jako Adolf Schwarzenberg. Na druhou stranu demonstruje

¹⁶² Návrh zákona o znárodnění majetku Zdeňka Bakaly, In. Psp.cz [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=110294>

¹⁶³ Tamtéž

¹⁶⁴ Tisková zpráva ČTK, Úsvit: Kauzy D47 ani OKD se nikdy nemají vyřešit. Navrhujeme vyvlastnit majetek Zdeňka Bakaly. Inprotext.xz [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.protext.cz/zprava.php?id=25663>

¹⁶⁵ Restituce neskončeny, Lex Schwarzenberg z roku 1947 - „Skončená restituce?“ In.prvniprostor.cz [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.prvniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/restituce-neskonceny-lex-schwarzenberg-z-roku-1947-skoncena-restituce>

postup vlády a poslanců problematiku zákona 143/1947 Sb. z druhé strany, kdy kategoricky odmítají návrh na vyvlastnění majetku Zdeňka Bakaly jako rozporný s čl. 11 LZPS tedy s právem vlastnit majetek.

Vyvstává tedy otázka, jak máme chápat postoj státu, který na jedné straně říká, že ctí rozhodnutí Ústavního soudu, jež osvědčují ústavní konformitu zákona č. 143/1947 Sb., ale na druhou stranu návrh zákona Lex Bakala, který zákon č. 143/1947 Sb. pojímá nejen jako svůj inspirační zdroj, ale odvozuje od něj svou legitimitu, jednoznačně shledá za rozporný s ústavním pořádkem?

Z výše uvedených protichůdných vyjádření lze mít jen stěží za to, že by situace ohledně existence zákona č. 143/1947 Sb. měla jednoduché řešení. Ačkoli si jsou zákonodárci vědomi toho, že zákon odporuje principům demokratického právního státu, vyjadřují se souhlasně k ustálené judikatuře Ústavního soudu, byť je postavená na odkazování na pár prvotních rozhodnutí v dané věci, navíc převážně vydaných ve formě usnesení. Předseda ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Marek Benda se k zákonu 143/1947 Sb. vyjádřil následovně: „*Tento zákon je v rozporu se všemi uznávanými standardy ochrany lidských práv a rozdělení moci, nicméně se obávám, že to dnes nejde nijak měnit a vracet to.*“¹⁶⁶

Obdobným vyjádřením je uzavřena snad každá debata o zákonu č. 143/1947 Sb. Jsme si vědomi toho, že zákon vykazuje znaky protiústavnosti, ale považujeme ho za historický relikv, se kterým se jen těžko něco zmůže, protože by na to bylo třeba vynaložení politické vůle. Zákonodárci si musí dát na miský vah, zda je pro ně podstatnější pomyslná vyšší mravní hodnota a všeobecně uznávaný standard ochrany lidských práv, nebo majetek, který byl Adolfu Schwarzenbergovi odejmut.

4.7 Kulatý stůl v Poslanecké sněmovně

Dne 26. 6. 2024 se konal Kulatý stůl na půdě Poslanecké sněmovny s názvem *Lex Schwarzenberg – plevel v českém právním řádu* pod záštitou poslance Aleše Dufka a poslankyně Niny Novákové, kterého jsem se osobně účastnila. Hosty debaty byli historik Václav Horčíčka, evropský pověřený zástupce Adam Bašný a předseda nejvyššího správního soudu Karel Šimka. Po zahájení pronesla Nina Nováková úvodní řeč, ve které uvedla: „*Aby*

¹⁶⁶ Záznam pořadu České televize Reportéři ČR ze dne 23. 3. 2009, [cit. 2024-07-11] dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/209452801240012-reporteri-ct/>, scénář reportáže dostupné z: <http://www.pezoldova.cz/cs/tisk/index/id/68>

*z našich dětí vyrostli svobodní občané, je třeba předávat jim nepřekroucený obraz našich dějin a rozvíjet úroveň jejich právního vědomí. Právní řád je složitá a citlivá architektura. Její stabilitu narušuje zátěž zbytečných zákonů. Z čisté a průzračné architektury se stává chaotická ruina, když tvůrci zákonů ztratí vůli po trvalém usilování o spravedlnost.*¹⁶⁷ . Kulatý stůl si kladl za cíl motivovat, zvednout toto důležité téma k zamyšlení, hledat řešení a společnou vůli to změnit, zlepšit, napravit křivdy a snažit se je ani v budoucnu neopakovat.¹⁶⁸

Na základě osobní účasti mohu popsat, že ačkoli byl Kulatý stůl zahájen ve velmi přátelské atmosféře, došlo k jejímu zásadnímu posunu po vystoupení Adama von Pezolda, potomka Adolfa Schwarzenberga. Ten ve svém příspěvku označil zákon č. 143/1947 Sb. za krádež, kterou stát spáchal na jeho rodině. Následně atmosféru dále ovlivnily dotazy ze strany přítomné veřejnosti, která se tázala přítomných poslanců a zástupců justice, jaké kroky budou podniknuty k řešení tohoto závadného stavu. Tito tazatelé však nebyli v dalším průběhu volné rozpravy opětovně připuštěni ke slovu a debata o případných opatřeních či nápravě se nerozvinula.

Poslankyně Nováková se vyjádřila pouze v tom smyslu, že pokud by ze strany voličů existoval dostatečný tlak, mohla by uvažovat o zahájení nějakých kroků. Takový tlak však dle jejího názoru nepanuje a konkrétní opatření ani postupy nespecifikovala. Diskuse pak vyústila v obecnou shodu přednášejících hostů o nezbytnosti zachování principů demokratického právního státu a potřeby připomínat si dějinné křivdy. Přímá konfrontace ze strany Adama Pezolda a dotazy některých diskutujících zástupců veřejnosti však zůstaly bez jasné reakce či odpovědi.

¹⁶⁷ Nepoužívané či zastaralé právní normy z éry socialismu, ale i ty porevoluční by měly být definitivně odstraněny z české legislativy, In.ceskenoviny.cz, [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2537199>

¹⁶⁸ Jak odstranit plevel v českém právním řádu a vyvarovat se přehmatů i dnes advokatinidenik.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z <https://advokatinidenik.cz/2024/06/28/jak-odstranit-plevel-v-ceskem-pravnim-radu-a-vyvarovat-se-prehmatu-i-dnes/>

Závěr

Zákon č. 143/1947 Sb. je významnou součástí českého právního řádu a představuje zajímavý případ nejen pro odbornou veřejnost. Lze na něm totiž ilustrovat vícero zásad demokratického právního řádu, fungování ústavního soudnictví, zásadních historických souvislostí, ale i konsekvence legislativní nedůslednosti. Považuji za důležité, aby o něm panovalo povědomí i s ohledem na vyvíjející se judikaturu Ústavního soudu v obdobných případech.

Cílem této diplomové práce bylo analyzovat a popsat důvody, proč je zákon č. 143/1947 Sb. odbornou veřejností považován za protiústavní, přestože Ústavní soud dospěl k závěru o jeho souladu s ústavním pořádkem. Byla zvolena deskriptivní metoda k rozboru judikatury Ústavního soudu a historického kontextu přijetí zákona č. 143/1947 Sb. Historicko-právní analýza byla využita zejména ve druhé kapitole, kde je analyzován zákon č. 143/1947 Sb., prezidentské dekrety, zápisy z parlamentních jednání, stanoviska dobových ministerstev a důvodové zprávy.

Závěrem práce je kritické zhodnocení přístupu českých soudů a zákonodárců k zásadní restituční kauze v České republice, k níž dosud neexistovalo právní hodnocení. Přestože se jedná o zákon starý několik desetiletí, tato práce dokazuje, že téma zůstává aktuální a má potenciál pro další vývoj. Samotný zákon a jeho právní zkoumání není reliktem minulosti, naopak, Ústavní soud se v současnosti opět zabývá podobnými případy. Například 26. 9. 2024 vydal Ústavní soud nálezný sp. zn. I. ÚS 854/23, ve kterém zrušil a vrátil obecným soudům případ stěžovatelky, vdovy po Karlu Des Fours Walderode, která se domáhá restituce majetku konfiskovaného na základě dekretu č. 12/1945 Sb. Stěžovatelce se tak po více než třiceti letech otevírá možnost vrátit konfiskovaný majetek. Tento případ není ojedinělý a otevírá také právním nástupcům Adolfa Schwarzenberga cestu k možnému opětovnému projednání jejich nároků. Nové složení Ústavního soudu tak může představovat naději pro dlouhotrvající restituční kauzy. Restituční spory rezonují nejen v soudní soustavě; ani zákonodárci na ně nezapomněli a reflektují je při výkonu svých funkcí. V červnu tohoto roku se v Poslanecké sněmovně konal Kulatý stůl, jehož tématem byl zákon č. 143/1947 Sb., konkrétně konsekvence jeho existence v českém právním řádu.

Čtvrtá kapitola podává hlavní závěry o důvodech, proč odborná veřejnost považuje zákon č. 143/1947 Sb. za protiústavní, přestože zůstává součástí českého právního řádu. V práci jsem popsala stěžejní argumenty, které se při kritice zákona č. 143/1947 Sb. objevovaly (např.

absence obecnosti právní normy, kolize se započatým konfiskačním řízením, rozpor s Ústavní listinou 1920, atd.), tento výčet však není kompletní. Na tuto otázku jsem kontinuálně hledala odpovědi v jednotlivých kapitolách práce. První kapitola se věnuje historickému kontextu přijetí zákona a zdůrazňuje význam historických událostí pro správné pochopení judikatury Ústavního soudu týkající se tohoto zákona. Ačkoli dějinám zákona bylo věnováno množství publikací, pro snazší porozumění čtenáře jsem jejich popis zařadila i do této práce. Druhá kapitola shrnuje klíčová rozhodnutí Ústavního soudu vztahující se k zákonu č. 143/1947 Sb., přičemž i když je judikatura konzistentní, její charakter není zcela bezproblémový a je podrobena značné kritice. Poslední kapitola je věnována diskuzi nad závěry Ústavního soudu v komparaci s názory odborné veřejnosti.

První z otázek položených v úvodu této práce bylo, zda je platnost zákona č. 143/1947 Sb. v souladu s tuzemskými hodnotami právními. Mám za to, že nikoli. Ohledně rozporu s právními principy při nabytí platnosti (a účinnosti) zákona v roce 1947 není sporu. V dnešní době se zákon taktéž vymyká principiálnímu a hodnotovému zakotvení České republiky, když postrádá základní znaky právní normy a ve svém důsledku byly naplněny jen určité části zákona (přechod majetku), ale jiné naplněny nebyly (vyplacení důchodu, explicitní odmítnutí přechodu movitých věcí). Porevoluční soudní přezkum je již dle mého názoru s právními principy v souladu. Jediný diskutabilní postoj Ústavního soudu lze shledat v tom, že se soud omezil pouze na striktní právní náhled na danou problematiku, nehleděl na tuto z pohledu morálního a dle zásad spravedlnosti. Kdyby tomu tak bylo, mám za to, že by se pohled Ústavního soudu mohl v některých ohledech změnit. Konkrétně třeba v dovození zákona č. 143/1947 Sb. jako restitučního titulu v ustanovení § 6 zákona o půdě, jež obsahuje demonstrativní výčet přechodových titulů, na základě kterých lze majetek restituovat.

Další otázkou bylo, zda zákon 143/1947 Sb. skutečně splňuje standardy spravedlnosti, které očekáváme od zákona, případně jak je s nimi v rozporu. Je osvědčeno, že zákon č. 143/1947 Sb. byl přijat, ačkoli již při jeho přijímání byl odborníky i samotnými zákonodárci považován za protiústavní. Mám za to, že protiústavní zákonnou úpravu lze jen s těžší považovat za spravedlivou, byť spravedlnost je do jisté míry otázkou hodnotovou, otázkou osobního cítění a na tuto si v důsledku každý musí odpovědět sám.

Poslední z položených otázek se týkala toho, zda není pro kontinuitu právního řádu rizikové, že tento stále platný zákon může fungovat jako určitý předobraz pro návrhy podobné legislativy. Odpověď na tuto otázku vyvolává poněkud dvojznačné závěry. Na jednu stranu tato

práce osvědčuje, že když se v minulosti objevil návrh zákona o vyvlastnění majetku Zdeňka Bakaly, který svou tvrzenou ústavnost obhajoval právě ustálenou judikaturou týkající se zákona č. 143/1947 Sb., byl zástupci vlády jednoznačně odmítnut pro svou protiústavnost. A právě z tom lze shledat absurditu, když naopak zákon č. 143/1947 Sb. je považován za ústavně konformní. Ačkoli můžeme být rádi, že jsou nynější politici velice senzitivní k zachovávání ústavního pořádku, je s podivem, že se stejnou optikou nehledí i na zákon č. 143/1947 Sb., protože právě zrušení tohoto zákona ze strany zákonodárců by bylo nejsnazším řešením, jež by dostalo zásadám spravedlnosti.

Obsahem diplomové práce je i rozšíření tuzemského náhledu o mezinárodní, jež byl dosud opomíjen. Mezinárodní orgány vnesly do problematiky další zajímavé aspekty (princip odškodnění *ex gratia*, princip *in favorem restitutionis* atd.), které by stály za detailnější prozkoumání. V této práci bylo popsáno několik doposud nepopsaných dokumentů, například separátní votum soudce ústavního soudu Čermáka, nebo usnesení Pl. ÚS 43/96 #1. Celá kapitola diplomové práce zabývající konfrontací závěrů Ústavního soudu s ústavně právní materií je obsahem, jehož zpracování zcela absentovalo.

Mám za to, že tato práce kriticky zhodnotila judikaturu Ústavního soudu a vypořádala se s problémy namítanými odbornou veřejností. Přestože analýza byla podrobná, některé aspekty zákona č. 143/1947 Sb. mohly být rozpracovány hlouběji. Například otázka týkající se vlastnictví movitých věci, které přešly společně s nemovitostmi na základě zákona č. 143/1947 Sb., nebo popis jednotlivých řízení před obecnými soudy. Limity této práce lze spatřovat v několika oblastech. Jedním z nich je absence dostatečného množství pramenů, především disentů v databázi NALUS, což ztížilo orientaci v bohaté a vzájemně provázané judikatuře. Domnívám se, že by práce mohla být dále rozšířena o pohledy ústavních soudců či zákonodárců, tedy osob s reálným vlivem na tvorbu a změny právních rozhodnutí. Zajímavým rozšířením by rovněž mohlo být zahrnutí ekonomického hlediska. Bylo by zajímavé prozkoumat, zda byl původní majetek Adolfa Schwarzenberga pro stát skutečně výnosný, nebo zda by nebylo ekonomicky výhodnější vrátit některé objekty, jako jsou hrady a zámky, potomkům původního majitele. Ekonomická nevýhodnost by pro zákonodárce mohla být stěžejním argumentem pro otevření debaty o zrušení zákona č. 143/1947 Sb.

Závěrem bych ráda vyjádřila svůj pohled na ústavní konformitu zákona č. 143/1947 Sb. Souhlasím s judikaturou Ústavního soudu ve vztahu ke stížnostem na konformitu zákona o půdě, když soud konstatuje, že nemá oprávnění přehodnocovat rozhodnutí obecných soudů, a

že pevně stanovené datum pro odškodnění, ohraničené počátkem roku 1948, nelze soudně měnit, protože toto je stanoveno na zcela ospravedlnitelném základě. Nicméně Ústavní soud by jakožto poslední pojistka spravedlnosti mohl zvážit širší interpretaci § 6 zákona o půdě a dovození zákona č. 143/1947 Sb. jako restitučního titulu. Ačkoli se zcela ztotožňuji s názorem Ústavního soudu, že v řízení o zrušení zákona jej nemohl zrušit, jelikož v řízení nebyl aplikován, mám za to, že mohl případně dovodit nutnost postupu dle zásad spravedlnosti, případně postupovat na základě čl. 8 Úmluvy pro navrácení některých osobních movitých, k nimž měla rodina Schwarzenbergů citovou vazbu, jak to bylo stanoveno v nálezu týkajícím se Schwarzenberské hrobky. Hlavní problém však nespátřuji v přístupu justice, ale v postoji zákonodárců, kteří nejsou aktivní v hledání spravedlivého řešení. Domnívám se, že je na čase, aby zákonodárci přehodnotili zákon č. 143/1947 Sb. a zahájili jednání s právními nástupci Adolfa Schwarzenberga, protože tento zákon považuji za přežitek, jehož revize je nezbytná. Vzhledem k nejednoznačným spojením se zákonem č. 143/1947 Sb. by bylo vhodné, aby zákonodárci, případně justiční orgány České republiky, zvážily kroky k revizi nebo nápravě tohoto zákona tak, aby odpovídal moderním hodnotám spravedlnosti a rovnosti.

Tato práce ukazuje, že minulost má významný dopad na současnost a že je nezbytné reflektovat historické nespravedlnosti v rámci moderního právního státu. Zákon č. 143/1947 Sb. by měl sloužit jako varování před legislativními excesy ohrožujícími základní principy demokratického právního řádu.

Na schůzce s panem Adamem Pezoldem mě zaujal jeho pohled na zákon č. 143/1947 Sb., kde vyjádřil přesvědčení, že skutečnost, že jeho rodina po staletí prosperovala a nyní už osmdesát let nikoli, je součástí života – naděje na zlepšení však vždy existuje. Tato úvaha mi přijde jako vhodná paralela k otázce spravedlnosti: pokud chybí v určitém období, neměli bychom na ni rezignovat; měli bychom usilovat o to, aby se opět stala převládajícím principem. Pokud by tato práce měla mít morální poselství, bylo by to: nebýt lhostejní vůči lidem, státu ani právu, neboť lhostejnost je nejlepší základ pro nespravedlnost.

Vyjádření k použití generativní umělé inteligence během psaní práce

Při přípravě této práce jsem v některých kapitolách (zejména v kapitolách 3 a 4) využila nástroj ChatGPT-4o za účelem opravy pravopisných chyb a zlepšení plynulosti textu. Obsah textu však nebyl tímto nástrojem nijak měněn. Po využití nástroje byl text finálně přepracován dle vlastního uvážení.

Seznam použitých zkratek

Zákon č. 143/1947 Sb.

Zákon č. 143/1947 Sb. o převodu
vlastnictví majetku hlubocké větve
Schwarzenbergů na Zemi českou

Stěžovatelka

Alžběta Pezoldová, rozená
Schwarzenbergová

Ústava

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České
republiky

LZPS

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina
základní práv a svobod

Ústava 1920

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se
uvozuje Ústavní listina Československé
republiky

Návrh zákona

Návrh zákona o převodu vlastnictví
majetku hlubocké větve Schwarzenbergů
na Zemi českou ze dne

Zákon o půdě

Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě
vlastnických vztahů k půdě a jinému
zemědělskému majetku

Úmluva

Sdělení č. 209/1992 Sb. federálního
ministerstva zahraničních věcí o sjednání
Úmluvy o ochraně lidských práv a
základních svobod a Protokolů na tuto
Úmluvu navazujících

Pakt

Vyhláška ministra zahraničních věcí č.
120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o
občanských a politických právech a
Mezinárodním paktu o hospodářských,
sociálních a kulturních právech

Komise

Komise evropského výboru pro lidská
práva

Návrh zákona Lex Bakala

Návrh zákona na vyvlastnění majetku
miliardáře Zdeňka Bakaly ze dne 15. 9.
2016

Zdroje

1. Seznam použité literatury

BALÍK, Stanislav. Ústavní soud jako ochránce principu favor restitutionis v minulosti a současnosti. In. *Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference*, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 10

BLAŽKOVÁ, Tereza, BLAŽEK, Lukáš. *Lex Schwarzenberg – historicko – právní pohled*. Paměť a dějiny 2017, č. 1 s. 18–19.

BLAŽKOVÁ, Tereza. *Vyvlastnění majetku šlechtických rodů po druhé světové válce, případ Lex Schwarzenberg*, Praha 2017, Diplomová práce, Právnická fakulta – Univerzita Karlova, Katedra právních dějin, Vedoucí práce prof. JUDr. Jan Kuklík, Ph.D., s. 36, 37.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-838-9., s.36, 37, 39–40.

HANYCH, Monika, *Zobrazování práva v médiích: Mediální reprezentace rozhodování vrcholných českých soudů ve vybraných médiích*, disertační práce, Příloha č. 3 Zkoumané články Ústavního soudu, s. 13.

HAVLÍČEK, Jan. *Lex Schwarzenberg není minulostí*. In. *Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference*, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 76.

HUBÁLKOVÁ, Eva. *Majetkové restituce*. Majetkové restituce jako zásah do vlastnických, Praha, 2004, Wolters Kluwer ČR, s. 63.

JECH, Karel, KAPLAN, Karel (eds.). *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945: dokumenty*. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2002. 1066 s. ISBN 80-7239-115-1., s. 1066.

JELÍNKOVÁ, Dita. *Chcete mě okrást...Majetková perzekuce Adolfa Schwarzenberga v dobách válečných i poválečných*, Paměť a dějiny. 02 2913, s. 98, 101.

KALKUŠOVÁ, Slávka. *Kauza Lex Schwarzenberg: otazníky kolem vyvlastnění majetku hlubocké větve Schwarzenbergů*. Vydání: první. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2018. Monografie. ISBN 978-80-7418-297-6., s. 9, 10, 79

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 189.

KÖRBL, Hugo. § 1 [Státní občanství]. In: KÖRBL, Hugo. *Zákon o státním občanství České republiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 5.

KUKLÍK, Jan. *Znárodně Československo: od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. 1. vyd., Praha: Auditorium, 2010. 444 s. 20. století. ISBN 978-80-87284-12-4., s. 275.

KUKLÍK, Jan, NĚMEČKOVÁ, Dana, *Majetkové změny v ČSR v letech 1945–1948*, Paměť a dějiny 2017/01, s. 14.

MALÍŘ, Jan. *Odpovědnost veřejné moci za porušení mezinárodních závazků v českém právu aneb mezi tím, co je a tím, co není*, Právník 8/2024 s. 665–688.

NÁPRSTKOVÁ, Eva. *Lex Schwarzenberg*, Český Krumlov, 2016. Diplomová práce. Vysoká škola CEVRO Institut, Katedra veřejného práva a veřejné správy. Vedoucí práce PhDr. Michal Pehr PhD.

PEZOLD, Adam Friedrich Carl. *Lex Schwarzenberg – pohled oběti*, In. *Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference*, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 122, 127, 129.

SEDLÁČEK, Jaromír, ROUČEK, František. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo*, Díl, II. Praha 2014, ISBN: 80-85963-60-4, s. 463, s. 505.

SLÁDEČEK, Václav, MIKULE, Vladimír, SYLLOVÁ, Jindřiška, *Ústava České republiky*, 2. vydání, 2016, ISBN: 978-80-7400-590-9, s. 1018–1048.

SCHWARZENBERG, Karel František a PUTNA, Martin C. *Torzo díla*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2007. 1216 s. ISBN 978-80-7215-316-9. s. 14.

SLABA Martin, SLABOVÁ Markéta. *Poslední ráj Adolfa Schwarzenberga*, Praha: Národní zemědělské muzeum, 2014, s. 269, ISBN 978-80-86874-58-6, s. 269

SOUKUP, Ladislav. „*Lex Schwarzenberg*“ – mimořádný případ vyvlastnění nemovitěho majetku v roce 1947. In: KLÍMA, Karel – JIRÁSEK, Jiří (eds.): *Pocta Jánu Gronsému*. Aleš Čeněk, Plzeň 2008, s. 79.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Předvídatelnost soudního rozhodování*, Jurisprudence, 2004, č. 5, s. 8.

ŠVEC, Jakub. Pochybné posouzení právního významu pokusů o zestátnění majetku JUDr. Adolfa Schwarzenberga soudy České republiky po roce 1989. In. *Dny Práva 2018, část II. Restituce: Sborník z konference*, Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-9305-8, s. 133

TRNKA, Ondřej. *Dějiny majetku schwarzenberské primogenitury v letech 1938 až 1950 - Lex Schwarzenberg*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2009. 73 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Rak.

UN. *Follow-up progress report on individual communications*, CCPR/C/125/3, United Nations, 2017, s. 10–11.

VALACH, Radek. *Soudcovská tvorba práva a precedent*. Online. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta. 2012. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/znqk4/>. Vedoucí práce prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*, 6. vydání, Plzeň, Aleš Čeněk, 2023, ISBN978-80-7380-911-0, s. 9–11, 137–146

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Alžběta Pezoldová, rozená kněžna z rodu Schwarzenberg-Frauenberg, [in.pezoldova.cz](http://www.pezoldova.cz) [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.pezoldova.cz/cs/seznameni-s-kauzou/biografie-alzbeta-pezoldova>

Application No. 28390/95, The European Commission of Human Rights (Second Chamber) on 11 April 1996, Alzbeta Pezoldova against the Czech Republic, [In.mezisoudy.cz](http://www.mezisoudy.cz) [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/22b72270-717c-11ee-8ac4-cced40779481_pezoldova?fqi=Pezold

Blažej Vilím, Přehled členů zákonodárných sborů Československé republiky – detail [In.psp.cz](http://www.psp.cz) [cit. 2024-07-11]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=287&id=4464>

Dopis Jana Masaryka ze dne 8. 10. 1945 In. [Lexschwarzenberg.cz](http://www.lexschwarzenberg.cz) [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 12

DUFEK, Pavel Ústřední úřady a příprava znění zákona č. 143/1947 Sb., aneb: Když už „Lex Schwarzenberg“, tak jiný. In. [Rukovet.cz](http://www.rukovet.cz) [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: https://rukovet.cms.flu.cas.cz/static/Odkazy_upload/PH_22_1_2014.pdf, s. 169–176

Jak odstranit plevel v českém právním řádu a vyvarovat se přehmatů i dnes [advokatnidenik.cz](http://www.advokatnidenik.cz) [cit. 2024-06-11]. Dostupné z <https://advokatnidenik.cz/2024/06/28/jak-odstranit-plevel-v-ceskem-pravnim-radu-a-vyvarovat-se-prehmatu-i-dnes/>

Konfiskační vyhláška ONV České Budějovice ze dne 4.10.1945, již byla vyhlášena konfiskace veškerého zemědělského majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga v Čechách a na Moravě, a to podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., In. [Lexschwarzenberg.cz](http://www.lexschwarzenberg.cz) [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 10

Kmotří, stínový premiér i senátor. Kdo všechno má schwarzenberský majetek, [In.seznamzpravy.cz](http://www.seznamzpravy.cz), [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-prehledne-komu-patri-nevraceny-schwarzenbersky-majetek-239765>

Lex Schwarzenberg zůstává protiústavní součástí českého práva. Stát se tváří, že je to v pořádku. In hlidacipes.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-zustava-protiustavni-soucasti-ceskeho-prava-stat-se-tvari-ze-je-to-v-poradku/>

Lex Schwarzenberg je černou skvrnou našeho práva. Šlo o pošlapání principů, míní historik Hazdra Irozhlas.cz [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/karel-schwarzenberg-pravo-lex-majetek_2311120510_bko

Lex Schwarzenberg jako protiústavní součást českého práva. Podle státu je všechno v pořádku, IN.hlidacipes.org [cit. 2024-07-21]. Dostupné z <https://hlidacipes.org/lex-schwarzenberg-jako-protiustavni-soucast-ceskeho-prava-podle-statu-je-vsechno-v-poradku/>

Milada Horáková, Přehled členů zákonodárných sborů Československé republiky – detail In.psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=286&id=1595&l=cz>

Nabídka Dr. Adolfa Schwarzenberga Zemskému národnímu výboru v Praze ze dne 16. 8. 1946 darovat majetek v Čechách zemi České pro sociální a kulturní účely, In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 19

Námítky a odvolání Dr. Adolfa Schwarzenberga ze dne 16. 10. 1945 proti vyhlášené konfiskaci jeho majetku Okresním národním výborem České Budějovice, In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 13

Návrh zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě, In. Psp.cz [cit. 2024-10-11] Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0393_01.htm

Návrh zákona o znárodnění majetku Zdeňka Bakaly, In. Psp.cz [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=110294>

Nelze vykládat právo proti zdravému rozumu a citu pro spravedlnost, In.respekt.cz [cit. 2024-07-11] Dostupné z <https://www.respekt.cz/respekt-pravo/nelze-vykladat-pravo-proti-zdravemu-rozumu-a-citu-pro-spravedlnost>

Nepoužívané či zastaralé právní normy z éry socialismu, ale i ty porevoluční by měly být definitivně odstraněny z české legislativy, In.ceskenoviny.cz, [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2537199>

Osobní dopis generálního konzula v New Yorku Karla Hudce ze dne 5.10.1945 Dr. Adolfo Schwarzenbergovi před jeho návratem do Evropy.In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 8

Potvrzení společnosti VOIGT a HAEFFNER A. G. FRANKFURT-MAIN ze dne 13. 4. 1945 o pracovním zařazení vězně – Jindřicha Schwarzenberga In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 6

Restituční nároky ještě nejsou uzavřeny, šanci na vypořádání mají stále desítky tisíc lidí In Praviprostor.cz [online]. [cit. 2024-05-16]. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/restitucni-naroky-jeste-nejsou-uzavreny-sanci-na-vyporadani-stale-maji-desitky-tisic-lidi>

Restituce neskončeny, Lex Schwarzenberg z roku 1947 - „Skončená restituce?“ In.pravni prostor.cz [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/restituce-neskonceny-lex-schwarzenberg-z-roku-1947-skoncena-restituce>

Sběrné odkazy k judikatuře a využití citační analýzy ke zvýšení transparentnosti rozhodování, In. Ilaw.cas.cz, [cit. 2024-10-11] Dostupné z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2017/7/4.Hanych-Hara%C5%A1ta_7_2017.pdf, s. 619

Stenoprotokol 65. schůze Ústavodárného NSČS 1946–1948 ze dne 10. července 1946, Společná česko-slovenská parlamentní knihovna In. Psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065003.htm>

ŠAMANOVÁ, Gabriela. Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, 2005-01-01 [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a138/f28/100023s_Samanova-narodnost.pdf

Tisk č. 433, Návrh poslance Vilíma a druhů na vydání zákona o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou., Archiv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, In.psp.cz [cit. 2024-07-11]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1946uns/tisky/t0433_00.htm

Tisková zpráva ČTK, Úsvit: Kauzy D47 ani OKD se nikdy nemají vyřešit. Navrhujeme vyvlastnit majetek Zdeňka Bakaly. Inprotex.cz [cit. 2024-07-11] Dostupné z: <https://www.protex.cz/zprava.php?id=25663>

Verfügung.ze dne 17. 8. 1940, č.j. B. Nr. – II 1 174/39-. Geheime Staatspolizei, Staatspolizeistelle Linz. (SOA Třeboň, odd. ČK, Vnucená správa 1940-45), In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. In. Lexschwarzeberg.cz Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 2

Výměr ONV České Budějovice ze dne 12.2.1948 o zrušení vyhlášené konfiskace majetku Dr. Adolfa Schwarzenberga, adresovaný národnímu správci schwarzenberského majetku., In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/cs/documents/>, dokument č. 36

Výměr Zemského národního výboru v Praze ze dne 23.6.1945, č.j. III 1a-932-1945 o zavedení národní správy na majetek Dr. Adolfa Schwarzenberga podle §§ 2-7 dekretu č. 5/1945 Sb. In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-02-09]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 9

WINTR, Jan. Nález Pl. ÚS 27/09: Obecnost, retroaktivita a Fullerovské principy vnitřní morálky práva, In.lawmuni.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_smlouvy/Wintr_Jan_1251_.pdf

Zpráva Ministerstva vnitra ze dne 19. 9. 1947 Ministerstvu zahraničních věcí ohledně státního občanství Dr. Adolfa Schwarzenberga. In. Lexschwarzeberg.cz [cit. 2024-08-29]. Dostupné z: <http://www.lexschwarzenberg.cz/documents/>, dokument č. 35

Zpráva o případech individuálních oznámení vůči České republice před Výborem OSN pro lidská práva, Vláda České republiky, In.justice.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/768738/3.8_Zpr%C3%A1vaVLP_2003-2012.pdf/2bc3a1ad-f128-45ce-a1a3-4cc42c3eeb15, s. 19

Zpráva o případech individuálních oznámení vůči České republice před Výborem OSN pro lidská práva, In. Mezisoudy.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://mezisoudy.cz/storage/files/tinyMCE/Zpr%C3%A1va_2003-2012_OSN.pdf, s. 13–19

Zpráva za rok 2021 o stavu vyřizování stížností podaných proti České republice k mezinárodním orgánům ochrany lidských práv, Vláda České republiky, In.justice.cz [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/722987/Zpr%C3%A1va+KVZ+za+rok+2021_web.pdf/2d1ce61a-3e25-415f-907c-7e23489f30ad, s 34–35

3. Seznam použitých právních předpisů

Sdělení 169/1991 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o přijetí Opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech, čl. 1

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústava ČSR

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský

Zákon č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.

Zákon č. 121/1920 Sb. kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

Zákon č. 143/1947 Sb. o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou

Zákon č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích

Zákon č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

Zákon č. 243/1992 Sb. České národní rady, kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb.

Zákon č. 184/2006 Sb. o odnětí nebo omezení vlastnického práva k pozemku nebo ke stavbě

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 10. září 2009 sp. zn. Pl. ÚS 27/09

Nález Ústavního soudu ze dne 18. března 1995 sp. zn. Pl. ÚS 55/95

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 1997 sp. zn. IV. ÚS 217/96

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 9. 1998 sp. zn. IV: ÚS 207/97

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2009 sp. zn. 2477/08

Nález Ústavního soudu ze dne 21.11.2012 sp. zn. I. ÚS 1332/10

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 7. 1998 sp. zn. II.ÚS 289/97

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 10. 1995 sp. zn. I. ÚS 5/95

Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 1998 sp zn. 45/97

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. 19/93

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005 sp zn. 24/04

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2009 sp zn. Pl. ÚS 24/08

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 2056/18

Nález Ústavního soudu ze dne 10. 9. 2009 sp. zn. 27/09

Nález Ústavního soudu ze dne 11: 6. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 40/02

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 643/06

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III.ÚS 2176/13

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 9. 2007 sp. zn. I. ÚS 643/06

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 3. 20024. sp. zn. I. ÚS 274/04

Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 312/17

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 8. 1998 sp. zn. I. ÚS 289/97

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 98/94

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 5. 1997 sp zn.. Pl. ÚS 43/96

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 4323/12 #1

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 3: 1995 sp. zn. IV.ÚS 129/94

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 8. 1998 sp. zn. I.ÚS 289/97

Usnesení ze dne 9. 12. 1997 sp. zn. I. ÚS 211/97

Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 21. 5. 1996 sp. zn. Pl. ÚS /96

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. 7. 2002, stížnost č. 39794/98 ve věci Gratzinger a Gratzingerová v. Česká republika

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 1. 2006, stížnost č. 61564/00 ve věci Elli Poluhas v. Švédsko

Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 13. 4. 2016 č. j. 22 C 175/2014-159

5. Seznam ostatních zdrojů

UHLÍŘ, David disentní stanovisko k Pl. ÚS 657/22 ze dne 6. 4. 2023: „Navíc představa, že tzv. třetí republika, tedy Československo v období od konce druhé světové války do komunistického převratu v r. 1948, byla demokratickým právním státem, je českým národním sebeklamem, na kterém bychom neměli lpět. Rozhodnutí československých státních orgánů z té doby je třeba posuzovat kriticky a nebránit se jejich přezkoumání.“

Odlišné stanovisko soudce prof. Vladimíra Čermáka, Nález Ústavního soudu ze dne 30. 10. 1997 sp. zn. IV. ÚS 217/96

Oznámení č. 757/1997 podaném Alžbětou Pezoldovou Radě OSN pro lidská práva dne 25. října 2002

Zpráva č. CCPR/C/76/D/757/1997 ze dne 29. 11. 2002 č. j. 757/1997, Výbor pro lidská práva OSN

Rozhodnutí Výboru OSN pro lidská práva ze dne 29. 3. 2005, oznámení č. 823/1998, Rudolf Czernin v. Česká republika

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 9. 2007, stížnost č. 18642/04, Smatana v. Česká republika

Záznam pořadu České televize Reportéři ČR ze dne 23. 3. 2009, [cit. 2024-07-11] dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/209452801240012-reporteri-ct/>, scénář reportáže dostupné z: <http://www.pezoldova.cz/cs/tisk/index/id/68>

Ústavně právní souvislosti se zákonem č. 143/1947 Sb. zákon o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou

Abstrakt

Mezi nejvýznamnější restituční případy v České republice patří řízení týkající se zákona č. 143/1947 Sb., o převodu majetku hlubocké větve rodu Schwarzenbergů na zemi Českou, známého též jako „*Lex Schwarzenberg*“. Diplomová práce se detailně zabývá tímto zákonem a navazujícími soudními spory, a to především se zaměřením na ústavně právní souvislosti.

Cílem diplomové práce je provedení podrobné analýzy zákona č. 143/1947 Sb. a na něj navázaných řízení vedených před Ústavním soudem. Vzhledem k časté kritice, které tento zákon čelí ze strany odborné veřejnosti, i vzhledem k přístupu českých soudů k jeho aplikaci, si tato práce klade za cíl komplexně porozumět z jakých důvodů je zákon č. 143/1947 Sb. označován odborníky za protiústavní, když je Ústavním soudem dlouhodobě dovozována jeho ústavní konformita. A současně tento rozkol mezi názory Ústavního soudu a názory části odborné veřejnosti popsat a kriticky zhodnotit.

Metodologicky se práce opírá o deskriptivní analýzu a historicko-právní přístup. Deskriptivní analýza umožňuje systematicky popsat relevantní aspekty právní úpravy a soudní praxe, zatímco historicko-právní přístup poskytuje kontext vzniku a vývoje zákona č. 143/1947 Sb. Díky propojení těchto přístupů je možné získat přehled o právních dopadech zákona, ale také porozumět tomu, zda existence zákona č. 143/1947 Sb. stále ovlivňuje českou právní kulturu. Jako prameny byly užity zejména právní předpisy, a to aktuální i historické, archivní materiály, rozhodnutí soudů a rozhodnutí mezinárodních orgánů, některé dosud nezveřejněné.

Hlavním výsledkem této práce je komplexní shrnutí argumentace Ústavního soudu v řízeních týkajících se zákona č. 143/1947 Sb., které bylo konfrontováno s názory odborné veřejnosti a následně vyhodnoceno, zda a případně v čem jsou tyto názory souladné s ústavně právní teorií. Bylo zjištěno, že i když je argumentace Ústavního soudu řádně odůvodněná, lze jí vytknout, že postrádá zohlednění aspektu spravedlnosti. Ačkoli je existence zákona v českém právním řádu nestandardní, nepředstavuje v dnešní době pro český právní řád zásadní hrozbu, která by vytvářela nebezpečný precedens, nebo narušovala důvěru občanů v demokratický právní stát. Zákon č. 143/1947 Sb. není reliktem minulosti, ačkoli fakticky byl uplatněn pouze v okamžiku nabytí platnosti, založené majetkové poměry přetrvávají dodnes. Jeho existence je v tuzemsku i v mezinárodním prostředí vnímána velice negativně. Aby bylo dosaženo principiálního hodnotového systému, které na sebe český právní řád klade, je nutné provést revizi současné legislativy.

Klíčová slova

Lex Schwarzenberg, Ústavní soud, Základní práva a svobody

Constitutional and Legal Context of Act No. 143/1947 Coll.: The Act on the Transfer of Ownership of the Property of the Hluboká Branch of the Schwarzenberg Family to the Czech Lands

Abstract

Among the most important restitution cases in the Czech Republic are the proceedings concerning Act No. 143/1947 Coll., on the transfer of the property of the Hluboká branch of the Schwarzenberg family to the Czech lands, also known as the "Lex Schwarzenberg". The thesis deals in detail with this law and the ensuing litigation, mainly focusing on the constitutional and legal context.

The purpose of the thesis is to conduct a detailed analysis of Act No. 143/1947 Coll. and the related proceedings before the Constitutional Court. Given the frequent criticism that this law faces from the professional public, as well as the approach of the Czech courts to its application, this thesis aims to comprehensively understand the reasons for which Law No. 143/1947 Coll. is described by experts as unconstitutional, when its constitutional conformity has long been assumed by the Constitutional Court. At the same time, this split between the views of the Constitutional Court and the views of a section of the professional public should be described and critically evaluated.

Methodologically, the work is based on descriptive analysis and historical-legal approach. The descriptive analysis enables a systematic description of relevant aspects of legislation and judicial practice, while the historical-legal approach provides a context for the emergence and development of Act No. 143/1947 Coll. The sources used were mainly legal regulations, both current and historical, archival materials, court decisions and decisions of international bodies, some of which have not yet been published.

The main result of this thesis is a comprehensive summary of the Constitutional Court's argumentation in proceedings concerning Act No. 143/1947, which was confronted with the opinions of the professional public and then evaluated whether and, if necessary, in what respect these opinions are consistent with constitutional legal theory. It was found that, although the reasoning of the Constitutional Court was well-founded, it could be criticised for lacking consideration of the aspect of justice. Although the existence of the Act is unusual in the Czech legal order, it does not pose a fundamental threat to the Czech legal order today, which would create a dangerous precedent or undermine citizens' confidence in the democratic rule of law. The Act No. 143/1947 is not a relic of the past, although in fact it was applied only at the moment of its entry into force, the established property relations persist to this day. Its existence is perceived very negatively both domestically and internationally. In order to achieve the principled value system that the Czech legal system imposes on itself, it is necessary to revise the current legislation.

Keywords

Lex Schwarzenberg, Constitutional Court, Fundamental Rights and Freedoms